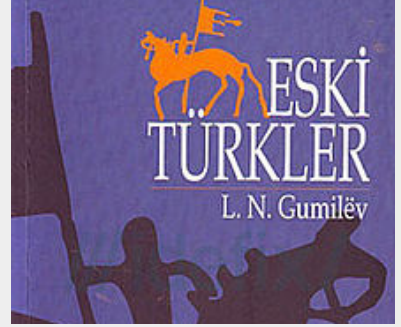
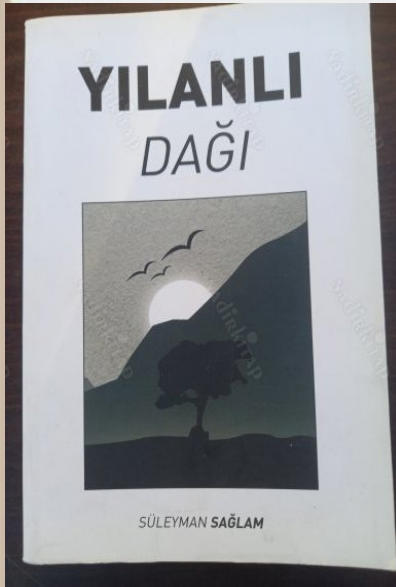

ISSN 1300-4689

Erciyes

Erciyes
44. yıl

Aylık Fikir Sanat Dergisi

YIL: 44

SAYI: 518

ŞUBAT 2021

Erciyes

Aylık Fikir ve Sanat Dergisi

(Ulusal Hakemli Dergi)

ISSN: 1300-4689

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü

Âlim GERÇEL

Genel Yayın Müdürü

Ömer BÜYÜKBAŞ

Genel Yayın Danışmanı

Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ

Genel Yayın Yönetmeni

Mehmet BİLGEHAN

Halkla İlişkiler

Mehmet ÇAYIRDAĞ

Yaşar ELDEN

Düzenleyiciler

Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN, Prof. Dr. Remzi KILIÇ

Dr. Ahmet KAYASANDIK, Öğr. Gör. Mehmet BİLGEHAN,

HAKEM HEYETİ

Prof. Dr. Ahmet BURAN (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet CİHAN (İstanbul Medeniyet Üniv.)

Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ (Hacı Bektaş Veli Üniv.)

Prof. Dr. Kemal GÖDE (Süleyman Demirel Üniv. Emekli)

Prof. Dr. İlyas GÖKHAN (Niğde Ömer Halisdemir Üniv.)

Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY (Erciyes Üniversitesi, Emekli)

Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN (Ege Üniv., TDK Bşk.)

Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL (Başkent Üniversitesi)

Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT (Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. M. Metin KARAÖRS (Erciyes Üniv. Emekli)

Prof. Dr. Zeki KAYMAZ (Ege Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa KESKİN (Erciyes Üniversitesi, Emekli)

Prof. Dr. Atabey KILIÇ (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Remzi KILIÇ (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Metin ÖZARSLAN (Hacettepe Üniversitesi)

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Hatice ŞAHİN (Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Esmâ ŞİMŞEK (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa TURAN (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN (Ege Üniversitesi, Emekli)

Prof. Dr. Ali YAKICI (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Osman YILDIZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)

(Not: Soyadlarına göre alfabe sırasıyla)

Yazışma Adresi

Erciyes Dergisi, P.K. 218, 38002 KAYSERİ

Telefon – Belgeç: 0 532 725 37 13 -0 352 231 73 03

İdare Yeri

Sahabiye Mahallesi Muhtarlığı

Kalenderhane Sokağı, Nu.: 8

38010 Kocasinan/KAYSERİ

Ağ sayfası: www.erciyesdergisi.com.tr

E-posta: bilgi@erciyesdergisi.com

alimgercel@gmail.com

YIL: 44 ★ SAYI: 517 ★ ŞUBAT, 2021

İÇİNDEKİLER

SAYFA

TÜRK ŞİFRESİ

Osman KARAKEBELİ.....1

*Gumilev'in Bozkurt Üçlemesi 'Nin Birinci Kitabı Hun-
lar Adlı Eserinde Yararlandığı Ve Tanıttığı Eserler*

Serap YILDIZ 6

İhtiyarlık Hâli (Şiir)

Mehmet POSTALLI.....17

Süleyman Sağlam'ın İki Romanı Üzerine

Sait ÖZER.....18

*Ozantürk'ün "Sarıkamış" Şiiriyle Sarıkamış
Harekât'ına Empatik Bir Yaklaşım (2)*

Mehmet BİLGEHAN.....24

Dizgi ve Tasarım

Mehmet BİLGEHAN

Hakan TOPUZOĞLU

www.erciyesdergisi.com.tr

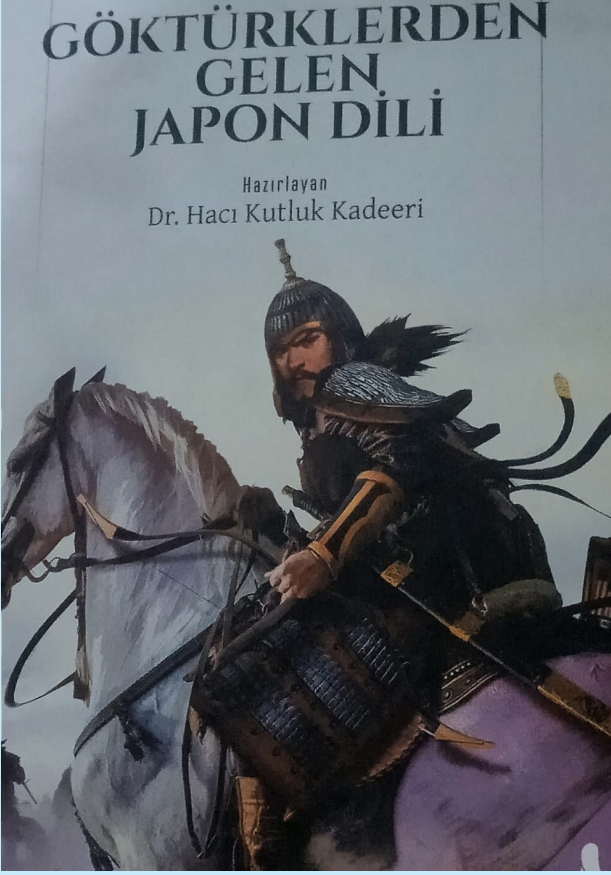
İnternet Sayfasında Yayınlanmaktadır.

İndirme ücretsizdir, satılmaz!

Yazılarınızı

E-posta: mebilgehan@gmail.com

Özet:

Türkler, tarih boyunca Doğu'dan Batı'ya uzanan geniş coğrafyada adalet, hoşgörü ve kültürleriyle farklı halkları birleştirmiş, medeniyetler inşa etmiştir. Töreye bağlılıkları, bilime ve sanata verdikleri önemle güçlü bir millet olarak örgütlenmişlerdir. İslamiyet öncesi ve sonrası değerleri, liderlik ve iyilik taşıyan bir misyonla şekillenmiştir. Barış ve düzen sağlama potansiyeli, tarih boyunca üstünlüklerini korumuştur. Türklerin bu karakteri, onları insanlık için kurtarıcı bir önder olarak görmeyi mümkün kılmıştır.

Anahtar kelimeler: Türkler, adalet, hoşgörü, kültür, medeniyet, töre, bilim, sanat, İslamiyet, liderlik, iyilik, barış, düzen, refah, üstünlük, kurtarıcı önder.

Abstract

Throughout history, the Turks have united diverse peoples across a vast geography, from East to West, through justice, tolerance, and culture, while building civilizations. Their commitment to tradition, emphasis on science and art, and leadership have shaped their mission of goodness and leadership. Their potential to ensure peace and order has maintained their supremacy. This character has positioned them as a possible savior leader for humanity.

Keywords: Turks, justice, tolerance, culture, civilization, tradition, science, art, Islam, leadership, goodness, peace, order, supremacy, savior leader.

Giriş

Bütün bir insanlık tarihine baktığımızda, tek bir devlet yönetimi altında değil de birden fazla devletler yönetimiyle üç kıtanın büyük bir çoğunluğunda hâkimiyet kurmuş büyük bir milleti hayal edin. Kendi milletinden başka diğer milletleri de kanatları altına alıp yönetip biçimlendiren ve bu milletlere her bakımdan çok büyük etkisi olan bir başka milleti de gözünüzün önüne

getirin. Geçmişteki kadim kültürel birikimleriyle birçok milleti etkileyen bu millet kimdir diye bir sorgulayın? Bir de bunu sorgularken “ Bu milleti diğer milletlerden farklı ve üstün kılan olgular nedir?” diye sorun kendinize. Niçin bu milletin eriştiklerine diğer milletler ulaşamadı diye? Görülecek ki sonuçta dünyanın birçok yerinde onların derin ayak izleri var. Bu izler, geçmişte olduğu gibi bugün de geçmiş miraslarının uzantısı olarak günümüzde hâlâ dünyanın birçok yerinde devam etmektedir. Adına “Türk” dediğimiz bu

millet, geriye insanlık tarihi boyunca dünyaya ve üzerinde yaşayan topluluklara öncülük eden birçok etkili izler bırakmıştır.

Tarih alanında otorite bilim insanlarının kabul ettiği ve bildiğimiz gibi Türk milleti, tarih boyunca büyük bir coğrafyada hüküm süren, pek çok farklı kültür ve milleti etkileyip şekillendiren devletler kurmuş olağanüstü bir millettir. Zaman içinde farklı coğrafyalarda kurduğu çeşitli devletlerle, üç kıtanın büyük çoğunluğunda egemenlik kurarak insanlık tarihinde önce insan diyen devlet sistemleri kurmuştur. Türkler, sadece kendi milletlerini değil, diğer milletleri de kanatları altına alarak adaletle yönetmiş ve dünya üzerindeki kültürel ve toplumsal yapılar üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Bu etkiler, geçmişin kadim birikimlerinden beslenerek zamanla daha da büyümüş ve genişlemiştir.

Türk milletinin dünya tarihine kattığı en önemli unsurlar arasında savaşçı ruhu, devlet kurma konusundaki yetkinliği, hoşgörü adalete ve birlikteliğe dayalı yönetim anlayışları gibi özellikleri yer alır. Türk milleti kurduğu devlet, kağanlık, atabeyliklerle ve askeri zaferlerle değil, aynı zamanda medeniyetler inşa etme gücüyle de dikkat çeker. Türklerin çok kültürlü yapısı ve farklı milletleri bir arada tutabilme becerisi, onları tarih boyunca farklı milletlerle birleşme ve onlarla uyum içinde yaşama yetisi kazandırmıştır. Günümüzde bir zamanlar Türk idaresinde barış içerisinde yaşayan milletlerin ve devletlerin maruz kaldığı saldırılar Filistin ve Lübnan coğrafyasında insanlık dramı olarak yaşanmaktadır.

Şimdi bu sonuçlara dayanarak söz konusu büyük ve kadim bir milletin asırlar boyu dünya üzerine yayılmış diğer milletlere etkisini ele aldığımızda, sanırım bu özel insanların herkeste olmayan özel bir kabiliyet ve pratiklere sahip oldukları kimsenin gözünden kaçmaz. Burada insanın aklına yaradılıştan gelen bir kan meselesi, bir kalıtım meselesi, bir gen meselesi ve bir DNA meselesi de akıllara gelebilir. Ama konuyu her yönüyle ele aldığımızda da diğer milletlerde olduğu gibi Türk Milletinin de mevcut ayrıcalıklarının meydana getiren çok özel bir şifresi olduğu rahatlıkla düşünebilir.

Türk milletinin başarıları, sadece şansa veya rastlantıya dayalı bir sonuç değil, bir “kadim bir şifre»nin uzantısı olarak görülebilir. Bu şifre, belki de diğer milletlerde bulunmayan, onlara özgü

bir özellik veya yetenek içeriyor olabilir. Türk milletinin sahip olduğu “şifre”, sadece biyolojik veya genetik bir mirastan ibaret değildir. Bu, aynı zamanda kültürel, toplumsal ve tarihsel bir kod da olabilir. Türk milletinin kahramanlıkları, devlet kurma becerileri, hoşgörü anlayışı ve dünya görüşü, destan, efsane, Dede Korkut hikâyeleri ve ozanların yaratıcı dilleriyle kadim Türk belleği, Türk’ü Türk yapan özellikler kültür ve dil yadigarlarıyla nesilden nesile aktarılmıştır.

Uzak Doğu’dan başlayarak Dünya’daki Türk hâkimiyetlerine bir bakalım. Dr. Hacı Kutluk Kaderi’nin hazırladığı Japon Türkolog Higashi İwao’nun emek vererek yazdığı Gök Türkler’den gelen Japon Dili adlı eserde Japonya’daki Türk etkisi hakkında ilgi çekici bilgiler mevcuttur. Bu eserde Japonların Baykal Gölü ile ilgili kökleri ve Doğu Tarihçisi Prof. Namio Egami’nin 1948’deki “Atlı Türk Savaşçılarının Fetih Hanedanı” teorisi ilgi çekicidir (İwao, 2021: 6-7-23-24-25-27-49). Neşet Çağatay’ın Türklerin Tarihteki Yeri ve Millî Özellikleri adlı bilimsel yazısında Çin’deki ilk yönetim hanedanı olan Chou veya Çu hanedanının Türk Kökenli olduğu bilgisine rastlıyoruz (Çağatay, 1996: 503-528). Bu konuda belirttiğim kaynaklarda Çu’ların Sakalar ile ilgili olup (Sayın, 2022: 146 S.) Prof. Dr. Necati Demir’in “Turan Hakanı Alp Er Tunga” adlı eserinde de (DEMİR, 2021: 17- 35- 36- 37- 39 - 74 – 205) Çin’i bir dönem için Sakaların yönettiği bilgisine de ulaşırız. Çin, Doğu Türkeli, Hindistan, İran, Ön Asya, Karadeniz’in Kuzeyi, Anadolu gibi birçok yerde kendini gösterdiğine dair birçok milletin yazılı kaynağında bu toplumun farklı adlarda yer almasıyla, Saka/İskitlerin insanlık tarihinde önemsenmesi gerektiğini düşünenlerdenim.

Birçok yayınlarda çok değerli tarihçilerimizin Sakalar’ın menşei hakkında toplumu bilgilendirme adına çok önemli ve çetin gayretler içine düştüğünü biliyoruz. Prof. Dr. Osman Karatay, Prof. Dr. Necati Demir gibi Ön-Türk ve Türk Tarihi hocalarımızdan ve geçmiş dönemde Zeki Velidi Togan gibi yerli tarihçilerimiz ile Hüseyin Nihal Atsız’ın da Saka/İskit’lerin Türk olduğuna dair önemli bilgiler vermektedir (Atsız, 2011: 18). Ayrıca İskitlerin Türk olduğunu kanıtlarıyla ortaya koyan ve başta gelen tarihçiler şunlardır: B. G. Niebuhr, A. D. Mordmann, O. Franke, E. H. Minns, M. Ebert, J. Junge, T. T. Rice, O.

Süleymanov, E. Seyidof, M.T. Tarhan, Z. V. Togan. Bu bağlamda bir önemli konuda Oğuz Kağan Destanı'ndaki cihan hâkimiyeti (Kızıl Elma) mefkûresine benzer özellik gösteren Saka/İskit tarihinin izlerinin, dünyanın birçok yerinde varlığı ve etkinliği göstermiş olmasıdır. Söz konusu konuya dikkat çeken Osman Karatay tüm ayrıntıları "Türklerin Kökeni" adlı eserinde belgeleri ile belirtmiştir. Karatay, adı geçen eserinde Oğuzların asıl köklerinin Sakalar olduğu tezi de oldukça net ifade edilmiştir) .

Türklerin Doğu'daki Hâkimiyet alanından sonra Batı'da, Özellikle Attila döneminde Batı Avrupa sınırına uzanan Türk - Hun Devleti günümüzdeki Fransa Cumhuriyeti topraklarına kadar ilerlemektedir. Bu coğrafi sınırlar içinde Attila döneminde Hunların Vassalı olarak Germen, İslav, Fin-Ugor ve İranlılar olmak üzere otuz beşin üstünde olduğu bilgilerine ulaşabilmekteyiz, İslamiyet sonrası Türk Tarihinde de Gazneliler'in hâkimiyetinde, Hindistan, Büyük Selçuklu Hâkimiyeti döneminde de, İran, Kafkaslar, bütün bir Ön Asya ve Anadolu'da, birçok etnik unsurdaki dil, din ve kültürden toplulukların Türk yönetimlerinin altında güvenle yaşamlarını idame ettirdikleri bir gerçektir (Dünya Ansiklopedisi, 1991: 58, 71,72,73). Bu konudaki medeni üstünlüğü, adaleti ve hoşgörüsü ile Türk tarihinin zirvelerinden birisi de Osmanlı Türk Devletidir⁹. Şimdiye kadar saydığımız Türk yönetimlerinin sınırları içinde yönettikleri farklı özelliklerindeki halkları bir arada tutan yaşama disiplini düşünürken, sanki Türk milletinin var oluş amacının, dünya üzerine yayılmış toplulukların üzerinde barışçıl amaçlı ortak bir yaşam düzeni oluşturma olduğunu da düşünebiliriz. Bu açıdan Türk milletini değerlendirirken önemli bir vasfının ismini de "Düzen Toplumu" olarak değerlendirebiliriz sanırım. Bu arada konumuzla ilgili bahsetmek istediğimiz bir kaynağın sadece içeriğine değil, ismine de ilginizi çekmek isterim. Türk tarih profesörü, akademisyen ve siyasetçi olan Osman Turan'ın "Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi" (Turan, 1969: 347S) isimli eseridir. Oğuz Kağan Destanı'nda da " Gök Çadır, Güneş Bayrak" söylemi de aynı idealin bir başka belgesidir.

Günümüzde "Yeni Dünya Düzeni" ve "Küresel Güç" tanımına olumsuz bir bakış açısıyla bakılmasını hesap ederek, sadece kelimeye dikkat

edip, bunu birkaç yüzyıl öncesi için düşünelim. Burada eski dünya düzenini oluşturan ve yüzyıllar boyunca üç kıtanın küresel gücünün Türkler olduğunu anlarız. Yüzyıllar boyunca Çağ açıp çağ kapayan ve kişisel tâbirimle, bir reklam sloganı olan "Bir Dünya Markası" sözü de geçmişteki niçin Türkler için uygun olmasın?

Şimdi de bir verdiğimiz kaynaklardan Türklerin ve Türk Milletini teşkil eden ortak özelliklerini ele alalım;

Türklerin en çarpıcı özellikleri: Soylu, adaletli merhametli, hoşgörülü, yardım ve konuksever olmalarıdır. Bu içlerinde yaşamış ve kendikimliklerin hiçbir zaman kaybetmeyen sair toplulukların varlık sebebidir. Türkler, atasına, kadınına, yaşlısına, komşusuna, toplumuna, çocuklarına ve her şeyden önce insana karşı son derece sevgi ve saygı ile yaklaşırlar. Bu özellikleri toplumun en küçük birimi olan Aile Kurum'larındaki yaşam sisteminde görülmektedir. Bilime, Sanat'a verdikleri önem artlarında bıraktıkları eserlere nakşedilmiştir, Tarım'a ve Hayvancılığa verdikleri önem, bugün hâlâ günümüze kadar uzanan "Turfanda" sözünün menşei olan Uygur Türklerine ait Turfan Kanallarında gizlidir.

Çin'in kuzeyinde, kuzey doğu Asya'da, çok eski çağlarda Moğollarla ve Tunguzlarla yan yana, kimi dönemlerde de iç içe yaşamış olan Türk soyu hem öteki ulusların en kalabalığı hem en güçlüsü hem de en iyi örgütleyicisi, hak ve adalet gözeticisi idi.

Arkeolojik bilgi, bulgu ve belgeler ışığında Türkler tarihleri boyunca hiçbir dönemde "ırkçılık" gibi bir fanatik eylem göstermemişlerdir. Farklı coğrafyalarda devlet kurabilmelerinde en büyük etkenlerden biri de bu özellikleridir. Tarih boyunca Türkler girdikleri her coğrafyanın yerli halklarıyla evlilik ilişkileri kurarak kaynaşmış, sosyal yaşamları gelişerek değişmiş ve zenginleşmiş bir toplumdur. Jean Paul Roux'un "Türklerin Tarihi: Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl"¹³ eserinde Uygurlardan Osmanlı İmparatorluğu'na kadar Türklerin asırlardır değişmeyen ortak karakter özellikleri olarak şu nitelikleri ifade eder; Maddi ve manevi sağlamlık, onura verilen önem, verilen söze sadık kalmak, ihanet edenlere karşı acımasızlık, ırkçılığın olmaması. Askeri toplumsal örgütlenmenin doğurduğu; disiplin, gözü peklik, kendisinin hayatını başkalarının hayatı için hiçe saymak, savaşanlar arasında dayanışma ve üste

kesin itaat vb. (Roux, 1991: 19).

Türk devletinde herkesin kabiliyetlerine göre yükseldiği. Türkler'de ihtiyar ve zayıflara karşı merhamet olduğu, Türk cemiyetlerinde imtiyazlı bir sınıf olmadığı, Türklerde toprak köleliği olmadığı bilgileri İbrahim Kafesoğlu'nun "Türk Millî Kültürü" adlı eserinde görebilmek mümkündür. Bununla beraber Türk Milletinin başka milletlere karşı köle olmayı reddettiği gibi köle edinmeyi de hoş karşılamadığı, buna karşın Moğol, Çin, Slav, Mısır, Hind ve Eski Yunan (Helen) topluluklarında da insan köleliğinin gayet normal görüldüğü bilgisi de yer almaktadır. İslam öncesi Türk dinî inanışında, en ulu varlık olan Tengirinin (Tanrı) yeryüzünün ve göklerin asıl iktidar sahibi olduğu inancı yer almaktadır. Asya Hunlarında Mo-tu'nun Çin imparatoruna gönderdiği mektupta Tanrı tarafından tahta çıkarıldığını yazması ve askeri zaferlerin Tanrının inayetiyle kazandığını bahsetmesi, Türklerin inancının İslamiyetten önce de İslâm inancına benzeyen özellikleri taşıdığını anlamına geldiği aşikârdır. Bir hukuk devleti olarak devletler kurarak yaşamlarını sürdüren Türk topluluklarında en dikkat çekici Töre hükümlerinden olan ırza tecavüzün ve haksız yere adam öldürmenin cezası en ağır suçlardan sayılıp, bedelinin idam ile infaz olduğu gibi hükümler, Gök Tanrı inancının İslâm dininden çok fazla bir farkının bulunmadığı gerçeği kanısını güçlendirmektedir. Bu bilgilere ulaşılırken, Türklerde putperestliğin bulunmadığı bilgisi de ayrıca dikkatlerden kaçmamalıdır (Kafesoğlu, 1983: 226 -228 - 242 - 265 - 295-296).

Hazır konu İslam inancı ile açılmışken İslam inancının ana kaynağı olan Kur'an'a bir göz atalım. Maide suresinin 54. Ayeti inananları şöyle bir ayet ile uyarmaktadır;

"Ey inananlar! İçinizden kim dininden dönerse şunu bilsin: Allah, yakında, kendilerini sevdiği ve kendisini seven, müminlere karşı boynu bükük, kâfirlere karşı başı dik bir topluluk getirecektir. Bunlar Allah yolunda savaşır, hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar. Bu, Allah'ın, dilediğine yönelttiği bir lütuftur. Allah, yaratılışı ve yarattıklarını genişletir, her şeyi bilir." (Öztürk, 2016).

İman ettiğimiz bir kitabın bu ayeti iman ettikleri halde sonradan sapkınlığa ve zulüme düşen

toplulukları uyarmakta ve uyarılan toplumlar, ikazı dikkate almazlarsa, yerlerine imanlarına daha sadık topluluklar gönderileceği ifade ediliyor. Daha sonra gelecek olan toplumun da vasıfları tanımlanırken onların imanlarına sadık, cesur, kararlı ve savaşçı vasıfları öne çıkarılıyor. Bu ayet ışığında tarihsel kaynaklara baktığımızda, İslam Tarihi içinde Arap ve Fars etkisinden sonra hâkimiyeti eline almış bir millet olarak Türklerin şimdiye kadar ele aldığımız İslam öncesi vasıflarıyla birlikte, İslam Tarihi ve Müslüman dünyasındaki yerine yerleştiği konumu, söz konusu övgüye mazhar olduğu yadsınamaz bir hale gelmektedir. Genel itibarıyla mucize niteliğindeki bu ayeti, aynı zamanda konu başlığımıza atfedilen bir şifre bilgisi olarak kabul edebiliriz.

Türlerin şifresi ile ilgili önemli bir konuyu da Wolfram Eberhard'ın "Çin Kültürü ve Türkler" başlıklı makalesinde Tunguzlarla ve Türklerle ilgili bir karşılaştırma paragrafında geçmektedir: "Bölgenin doğu şimalinde bizim bugün Çin dediğimiz yerde bugünkü Mançuların ecdadı olan Tunguz'lar yaşıyordu. Bunlar iptidâî kültür kavmi idiler. Kısmen avcı, fakat kısmen de ehlî hayvan ve bilhassa domuz beslerler. (Tunguz kelimesinin Türkçesi domuz kelimesi ile karabeti hiç bir suretle tesadüfî değildir. Tunguzlar için domuz tipik bir hayvandır; halbuki Türkler bütün tarihleri boyunca, hattâ İslâmiyetten evvel hiçbir zaman domuz beslememişlerdir). Tunguzların batısında bugünkü Moğolların ecdadı olan Moğollar yaşarlardı ve bunlar bilhassa sığır beslerlerdi. Fakat bugün kü Moğollar gibi yalnız Moğolistan'da değil, ta Çin'in içlerine, Sarı ırmağa kadar yayılmış olarak yaşarlardı. (Eberhard, 1943: 19-29)" Günümüzde Yahudi, Hristyay ve diğer dinlere mensup Türklerin de halen domuz eti yemdiklerini düşünürsek bu da Türklerle ilgili önemli bir şifre olarak kaydedilmelidir.

Bu kaynakları ile birlikte verdiğimiz bilgiler sonucunda Türk varlığı denilen oluşumun birden fazla şifresini kırdığımızı düşünebiliriz. Ancak bir bütün olarak uygarlık unsurları, kültürü, dili, kökleri, birçok yönden başka topluluklara etkileri, karakter ve yaşayışı, gizemleri, mitolojisi, kozmolojisi ve kozmogonisiyle çok büyük bir yelpazeye sahip olan unsurlarıyla Türkleri anlatmak için sadece bir yazı yetmez. Bu yazımda verilen bilgiler kısa bir başlangıç olarak kabul eder ve

umarım dikkatinizi çekecek verimli bir başlangıç olur.

Türkler ile ilgili sizinle paylaşmak istediğim bir giriş yazısından sonra ilerleyen dönemde birden fazla konuda bilgi, duygu ve düşüncelerimi paylaşarak siz okuyucularıma faydalı olma yolunda ilerleyebiliriz. Türkleri anlatmak geçmişten günümüze uzanan ve bitip tükenmeyen koca bir dünyayı anlatmak gibidir. İnsanlık tarihinin içinde, şimdiye kadar üstü kapatılmaya çalışılan en büyük parçasına sahip olan Türk milletinin misyonu, bir nevi sorumluluğunu üslendiği kitlelere önderlik taşıdığına hiç kuşukumuz yoktur. Belki de, günümüzde kendini bilip, kendi özüne dönmesi ile Türkler, bütün bir insanlığın iyiliği, huzuru, düzeni ve refahı için çok büyük bir ihtiyaçtır. Hani Türklüğü bir hazine sandığı içine hapsolmuş çok kıymetli cevher olarak düşünürsek, sandığın açılması ile bütün insanlık âlemini ihya edecek küresel bir görev, bir dünya düzeni ve etkileyici birçok hümanizm anlayışı ortaya çıkacaktır. Aynı zamanda birçok gözün üzerimizde olduğunu, bazılarının emperyal amaçları doğrultusunda baskılanarak engellenmesi gereken bir millet olduğumuz kanaat ve faaliyetlerine rağmen hâlâ birçok millet tarafından beklenen kurtarıcı önderliğe sahip bir millet olduğumuzun da altını çizerek belirtmek isterim.

Sonuç

Sonuç olarak, Türk milletinin tarihsel ve kültürel derinliklerini keşfederek, bu milletin sahip olduğu evrensel değerlerin ve insanlık tarihindeki rolünün altını çizmektedir. Türkler, tarih boyunca birçok coğrafyada ve medeniyetin içinde adalet, hoşgörü ve liderlik anlayışıyla iz bırakarak, farklı halkları bir araya getirmiştir. Bu yaklaşım, onların sadece bir millet olmanın ötesinde, kültürel bir köprü işlevi görmelerini sağlamıştır.

Türklerin kültürel mirası, İslamiyet öncesi dönemde şekillenen değerlerle birleşerek, bu toprakların derin manevi zenginliklerini ortaya koymaktadır. Töreye bağlılıkları, bilime ve sanata verdikleri değer, onları sadece savaşçı bir millet olarak değil, aynı zamanda medeniyet inşa edici bir toplum olarak da tanımlar. Türk milletinin bu kararlı ve bilge yapısı, tarih boyunca saygı duyulan bir liderlik anlayışını beraberinde getirmiştir.

Bugün, Türklerin dünya çapında taşıdığı potansiyel, hem geçmişten gelen miras hem

de modern dünyanın ihtiyaçlarına uygun bir liderlik anlayışını yansıtmaktadır. Barış ve düzen arayışındaki bu millet, zamanla daha fazla ulusun umudu ve beklentisi haline gelmiştir. Türklerin tarih boyunca kazandıkları üstünlük ve kültürel derinlik, gelecekteki rolünü şekillendirirken, insanlık için barış, adalet ve refah sağlama sorumluluğunu üstlenmeye devam edecektir.

Kaynaklar

İwao, Higashi. (2021). Japon Türkolog Gök Türklerden Gelen Japon Dili (Hazırlayan Dr. Hacı Kutluk Kaderi9, Son Çağ Akademi, İstanbul.

Çağatay, Neşet. (1996). Türklerin Tarihteki Yeri ve Millî Özellikleri”, ERDEM, Cilt.8, sayı: 23, Ankara. Sayın, Onur. (2022). Sakaların Menşei Meselesi (Yüksek Lisans Tezi), (Tez Danışmanı: Prof. Dr. Osman YORULMAZ), T. C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Genel Türk Tarihi Program, İstanbul.

Demir, Necati, (2021). Turan Hakanı Alp Er Tunga, İnkılap Kitabevi, İstanbul.

Atsız, H. Nihal. (2011). Türk Tarihi Üzerine Toplamalar Ötüken Neşriyat 2. Basım İstanbul.

Dünya Ansiklopedisi (1991).Milliyet Yayınları, İstanbul.

Turan, Osman (1969). Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi, C: 2, Turan Neşriyat ve Matbaacılık, İstanbul.

Roux, J. P. (1991). Türklerin tarihi, Büyük Okyanus'tan Akdeniz'e iki bin yıl. (3. Baskı). (Üstün, G. Çev.). İstanbul: Milliyet Yayınları.

Kafesoğlu, İbrahim. (1983). Türk Millî Kültürü, Boğaziçi Yayınları 2. Baskı İstanbul.

Öztürk, Yaşar Nuri. (2016). Kur-an-ı Kerim ve Türkçe Meali, Yeni Boyut Yayınları, 5. Baskı, İstanbul.

İbrahim Zeyd GERÇİK. (2020).Türk Sosyal Karakteri Üzerine Kuramsal Bir Çalışma (Araştırma Makalesi), Alanya Akademik Bakış Dergisi Alanya Academic Review Journal Yıl: 2020, C:4, Vol:4, No:1, p.1-23 Doi: 10.29023/ 652459 Orcid No: 0000-0003-4878-5014

Eberhard, Wolfram (1943). Çin Kültürü ve Türkler, (Çev. İkbâl Berk) Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi Cilt:1 Sayı: 4,

GUMİLEV'İN BOZKURT ÜÇLEMESİ 'NİN BİRİNCİ KİTABI HUNLAR ADLI ESERİNDE YARARLANDIĞI VE TANITTIĞI ESERLER

Serap YILDIZ

Özet

Gumilev'in giriş bölümü, Orta Asya'nın tarihini anlamak için önemli eserlerden yararlanarak bu bölgedeki halkların geçmişine dair kapsamlı bir inceleme sunar. Yazar, özellikle Hunlar, Tatarlar, Çinler ve diğer Orta Asya halklarının tarihini ele alırken, Batı ve Doğu'daki tarihsel kaynaklardan faydalanmıştır. Gumilev, bu kaynakları kullanarak Orta Asya'daki göç hareketlerini, kültürel etkileşimleri, askeri stratejileri ve toplumsal yapıları derinlemesine incelemiştir.

Sih-ma Ch'ien, Pan-ku, Fan Hua "Sonraki Han Süلالesi Tarihi" Ammianus Marcellinus, Priskus Panius, Dequignes J., Vivien de St. Martin, A. Ramusat, E. Chavannes, P. Pelliot, H. Cordier, R. Grousset, De Groot, Franke Otto, F. Hirth, Parker gibi tarihçiler ve araştırmacıların eserlerine atıfta bulunarak, Orta Asya halklarının Batı'ya etkilerini ve bu halkların tarihsel süreçteki rolünü vurgulamaktadır. Bu eserler, hem Batı hem de Doğu'dan gelen kaynaklarla Orta Asya'nın farklı yönlerini keşfetmeye imkân tanımaktadır. Gumilev, bu araştırmaları kullanarak, halklar arası ilişkilerin, kültürel etkileşimin ve tarihsel olayların Orta Asya'nın evrimindeki etkilerini daha iyi anlamaya çalışmaktadır.

Sonuç olarak, Gumilev'in giriş bölümü, Orta Asya'nın tarihi hakkında geniş bir bakış açısı sunmakta ve bu bölgedeki halkların tarihsel gelişimlerini şekillendiren etmenleri anlamak için çok sayıda kaynağa dayalı bir temele dayanmaktadır. Gumilev, farklı tarihçi ve araştırmacıların eserlerinden yararlanarak, Orta Asya'nın tarihini daha kapsamlı bir şekilde ele almış ve bu çalışmaların ışığında halkların tarihsel sürecindeki önemli dinamikleri incelemiştir.

Anahtar Kelimeler. Hun, Çin, tatarlar, Çin Kaynakları, Fransızların etkileri, Rus araştırmaları, İngiliz ve Amerikalı Tarihçiler,

In conclusion, Gumilev's introduction chapter presents a broad perspective on the history of Central Asia, establishing a foundation based on numerous sources to understand the factors that shaped the historical development of the region's peoples. By drawing on the works of various historians and researchers, Gumilev has provided a more comprehensive examination of the history of Central Asia and the important dynamics in the historical processes of its peoples, as illuminated by these studies.

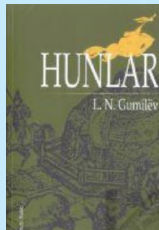
Abstract

Gumilev's introduction chapter provides a comprehensive examination of the history of Central Asia by drawing on important works that shed light on the past of the region's peoples. The author particularly focuses on the histories of the Huns, Tatars, Chinese, and other Central Asian peoples, utilizing historical sources from both the West and the East. By utilizing these sources, Gumilev explores in-depth the migration movements, cultural interactions, military strategies, and social structures of Central Asia.

By referencing works of historians and researchers such as Sima Qian, Pan Ku, Fan Hua "History of the Later Han Dynasty," Ammianus Marcellinus, Priscus Panius, Dequignes J., Vivien de St. Martin, A. Ramusat, E. Chavannes, P. Pelliot, H. Cordier, R. Grousset, De Groot, Franke Otto, F. Hirth, and Parker, Gumilev highlights the influence of Central Asian peoples on the West and their role in historical processes. These works provide an opportunity to explore different aspects of Central Asia using sources from both the East and the West. By using these studies, Gumilev seeks to better understand the impact of inter-people relations, cultural exchange, and historical events on the evolution of Central Asia.

Keywords: Huns, China, Tatars, Chinese Sources, French Studies, Russian Research, English and American Historians.

Giriş

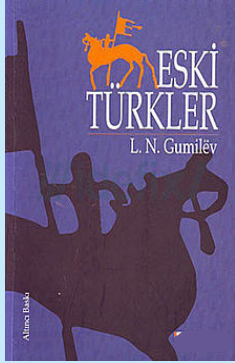
Lev Nikolayeviç Gumilev, 1 Ekim 1912'de Petersburg'da doğmuş, babası, Rus şair ve asker Nikolay Stepanoviç Gumilev, annesi Kırım Tatar asıllı büyük şair Anna Ahmatova'dır. Çocukluğu, siyasi ve sosyal çalkantıları içinde şekillenmiş,

hayatı boyunca zorluklarla dolu bir yaşamı olmuştur. Gençlik yıllarından itibaren siyasi baskılara maruz kalmıştır. Sovyetler döneminde defalarca tutuklanmış ve sürgün hayatı yaşamıştır. Babası, Bolşevik karşıtı görüşleri nedeniyle idam edilmiş; annesi ise rejim tarafından sürekli baskı altında tutulmuştur. Gumilev, zorlu yaşam koşullarına rağmen tarih, etnografi ve coğrafya alanlarında önemli çalışmalar yapmıştır. Gumilev Etnogenez teorisine tanınmış, halkların ve uygarlıkların

gelişiminde coğrafi ve biyolojik etkenlerin önemine vurgu yapmıştır. Özellikle Avrasya coğrafyası üzerinde yoğunlaşmış ve Türk-Moğol tarihine ilişkin önemli katkılar sağlamıştır. Gumilev, özgün fikirleriyle Rus tarihçiliğine damgasını vurmuştur. Yaşamı boyunca Avrasya'nın tarihsel ve kültürel zenginliklerini anlamaya çalışmıştır. Gumileve göre insanlık tarihi son derece dengesiz bir şekilde incelenmiştir. Avrasya bozkırları ve Orta Asya bozkırlarının devasa alanı hâlâ gerektiği şekilde incelenmemiştir. Türklerin yaşam biçimleri, kurumları, politikaları ve dünya tarihindeki yerleri tamamen farklıdır, tıpkı kaderlerinin farklı olduğu gibi.

Yazar, “Bozkurt Üçlemesi olarak değerlendirdiğimiz eserlerinde, yazarın kendine özgü ilgi çekici ve canlı anlatım tarzıyla Türk devletinin varlığının etnik, politik ve dini yönlerine ilişkin yaptığı analizleri sunulmuştur. Yazar serinin “Eski Türkler (Древние Тюрки)” adlı eserinde “Посвящаю эту книгу нашим братьям — тюркским народам Советского Союза.” (Bu kitabı, Sovyetler Birliği'ndeki Türk halklarına, yani kardeşlerimize adıyorum.)

diyerek başlaması anlattıklarını algılaması nasıl bir kimlik ve duygu ile algılamamızı anlaması bakımından önemli. Türk Kağanlığı'nın batıda Bizans, güneyde Persler ve hatta Hindistan ile doğuda ise Çin ile sınırları birleştiği için, bu dönemdeki bu ülkelerin tarihindeki peripetiler, Türk

devletinin kaderiyle sıkı sıkıya bağlantılıdır.

Gumilev, bir araştırmacı olarak, geçmişe yeni bir bakış açısı sunar ve eski Türkleri sadece politik olaylar üzerinden değil, aynı zamanda kültürel mirasları, yaşam biçimleri ve komşu halklarla etkileşimleri üzerinden de ele alır.

Lev Gumilev'in Bozkır Üçlemesi

Lev Gumilev'in Bozkır Üçlemesi, bozkır toplumlarının tarihsel, kültürel ve çevresel bağlamda kapsamlı bir şekilde ele alındığı bir seridir. Serinin üç kitabı; Hunlar, Eski Türkler ve Hazar çevresinde bin yıl adlı eserlerden oluşur. Bu eserler, Türk ve diğer bozkır halklarının medeniyetlerini,

etnik yapılarını, inanç sistemlerini ve doğa ile olan ilişkilerini analiz eder. Gumilev, eserlerinde bu toplumların doğa, çevre ve diğer medeniyetlerle olan ilişkilerini, etnojenetik teorisi çerçevesinde açıklamaya çalışmıştır. Gumilev, Avrasya halklarının sosyal ve siyasi tarihi birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Gumilev'in etnojenetik yaklaşımı, insan topluluklarının coğrafi çevreleriyle etkileşim içinde evrildiğini ve tarih boyunca enerji dalgalanmalarına benzer bir dinamizmle geliştiğini öne sürer. Bozkır göçebeleri, Bu teoriye göre çevreleriyle etkileşim içerisinde dinamik ve etkileyici bir uygarlık modeli oluşturmuşlardır. Gumilev'in üçlemesi, “fetihler ve savaşlar” bağlamında değil, doğa ile insan arasındaki karmaşık ilişkilere dayalı bir sistem içinde açıklar. Ona göre, Türkler ve diğer bozkır halkları, yalnızca siyasi ve askeri güçleriyle değil, kültürel özgünlükleri ve çevresel adaptasyon yetenekleriyle dünya tarihine yön vermişlerdir. “Bozkır Üçlemesi” Türklerin tarihsel ve kültürel mirasını anlamaya yönelik bir paradigma sunduğunu vurgulamak önemlidir. Gumilev'in bu eserleri, Türklerin ve diğer göçebe halkların tarihsel rollerini, medeniyetlerin gelişimindeki katkılarını ve çevre-insan ilişkilerindeki yerlerini derinlemesine inceleyen bir rehberdir. Bozkır halklarının yaşadığı çevrenin zorluklarını, bu çevreye uyum sağlama yeteneklerini ve bu bağlamda ortaya çıkan kültürel özgünlüklerini ele alarak, Türk tarihinin geniş ve çok katmanlı bir yapısını ortaya koymaya çalışır.

Lev Gumilev'in “Bozkır Üçlemesi” adıyla bilinen serisi, Avrasya bozkırlarında hüküm süren göçebe halkların tarihini ve kültürel mirasını detaylı bir şekilde ele alan üç kitaptan oluşur: Hunlar, Eski Türkler ve Hazar Denizi'nin Eski Kıyıları. Bu eserler, Türk tarihinin farklı dönemlerini ve coğrafi alanlarını ele alarak, okuyucuyu Avrasya'nın geniş bozkırlarına götürür. Gumilev, her bir kitabında, bu bölgelerde yaşayan halkların tarihsel dinamiklerini, doğayla ilişkilerini ve dünya uygarlıkları üzerindeki etkilerini etnojenetik yaklaşımıyla inceler.

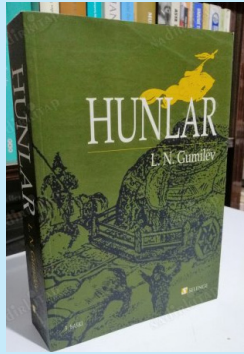
Bozkurt Üçlemesi: Hunlar, Eski Türkler, Hazar Denizi'nin Eski Kıyıları

Hunlar, serinin ilk kitabı olarak, Türk tarihinin başlangıç noktası sayılan Hun İmparatorluğu'nu ele alır. Gumilev, Hunların siyasi, askeri ve kültürel yapısını analiz ederken, Avrasya'nın sosyal ve çevresel yapısının bu halk üzerindeki etkisini detaylandırır. Hunların, Çin ve Avrupa medeniyetleriyle olan

ilişkilerini ve bu ilişkilerin tarihsel sonuçlarını irdeleyen kitap, yalnızca bir tarih anlatısı değil, aynı zamanda Hunların göçebe kimliklerini şekillendiren çevresel faktörlere odaklanır. Eski Türkler ve Hazar Denizi'nin Eski Kıyıları ise bu öyküyü Türklerin daha geniş bir coğrafyada ortaya koyduğu etkiler üzerinden devam ettirir. Eski Türkler, Göktürklerden Uygurlara kadar uzanan süreçte, bozkır halklarının siyasi ve kültürel dönüşümlerini merkeze alırken; Hazar Denizi'nin Eski Kıyıları, Türklerin ticaret yollarını, denizcilik faaliyetlerini ve çevre halklarla olan etkileşimlerini ele alır. Bu üçleme, Türklerin tarihteki rolünü sadece bir ulus perspektifinden değil, bir uygarlık modeli olarak da değerlendirerek, Avrasya'nın eşsiz tarihsel mozağini ortaya koyar. Gumilev'in bilimsel yaklaşımı, Türk tarihini anlamak isteyen herkes için derinlikli bir rehber niteliğindedir.

Gumilev'in Hunlar adlı eseri,

Hunlar, bozkır toplumlarının ilk büyük gücü olan Hun İmparatorluğu'nun tarihine odaklanır. 1960'ta yayımlanan bu kitap, Çin ve Orta Asya kaynaklarını kullanarak Hun devlet sistemini, sosyo-ekonomik yapısını, inanç sistemlerini ve özellikle Çin ile olan ilişkilerini ele alır.

Gumilev, Hunların göçebe yaşam tarzını, çevresel değişimlere uyum sağlama becerilerini ve kültürel sentez yeteneklerini vurgular. Hunların dini inanç sistemini polispiritüalist bir yapıda tanımlayan yazar, bu sistemin atalara ve tabiat ruhlarına tapınma etrafında şekillendiğini söyler.

Ayrıca, Hunların kültürel birikimlerini Çin ve Hint unsurlarını özümseyerek geliştirdiklerini ifade eder. İklim değişiklikleri ve çevresel etkenlerin kavimler göçünü tetiklediğini ileri süren Gumilev, bu göçlerin Avrupa'nın siyasi ve kültürel yapısına büyük etkilerde bulunduğunu belirtir.

Lev Gumilev'in Bozkır Üçlemesi serisinin ilk kitabı olan Hunlar, tarihsel olarak Hunlar'ın kültürünü, toplumsal yapısını ve dinî inançlarını ele alan derin bir çalışmadır. 1960'ta Rusya'da yayımlanan ve 1974'te "Çindeki Hunlar" adıyla ikinci bir versiyonla yayımlanan bu eser, hem

akademik hem de popüler tarih literatüründe önemli bir yere sahiptir. Kitap, Hunların Çin'le olan ilişkilerini, ordu sistemlerini, toplum yapısını ve dinî inançlarını inceleyen bir yapıya sahiptir. Ayrıca, bozkırda meydana gelen iklim değişikliklerinin Hunlar'ın tarihindeki etkisini ele alır.

Lev Nikolayeviç Gumilev'in Hunlar adlı eserinin tarihî ve bilimsel bağlamına dair detaylı bir giriş sunmaktadır. Eser, Orta Asya tarihine yönelik önemli bir kaynak olmakla birlikte, hem içeriği hem de çevirideki transkripsiyon sorunları, Rus tarihçiliği hakkındaki eleştiriler ve tarih yazımındaki ideolojik etkiler gibi çeşitli tartışmaları gündeme getirmektedir.

Gumilev bu eserde, Hunlar gibi göçebe bir halkın, sayıca az bir nüfus yoğunluğuna sahip olmasına rağmen tarih sahnesinde iz bırakacak kadar güçlü bir organizasyon kurarak nerdeyse hiç yenilgi yaşamamasının sebebini merak etmektedir. Hunlargaücünü nereden alıyordu? Çin gibi her yerde zafer kazanan güçlü bir ordunun, göçebe Hunları tamamen ortadan kaldıramamış olmasıdır. Çin ve Hunların coğrafi, iklimsel ve yaşam tarzı farkları, birbirlerini tamamen fethetmelerini imkânsız hale getirmiştir. Gumilev Çin tarihçi Hunolojiin kurucusu olarak kabul edilmesini ister. Sih-ma, sadece Han İmparatorluğu'nun Hunlar'a karşı giriştiği savaşların günlüklerini tutmakla kalmamış, aynı zamanda şöyle bir soru da sormuştur: Çinliler Hun bozkırlarında yaşayacağı gibi Hunlar da Çin'de yaşayamazlardı. Çinli tarihçi Pan-ku'ya göre: "Hunlar, Çin kültüründen öylesine uzaktılar ki, onların asimile edilmesi dahi mümkün değildi ve bu yüzden de barış dönemlerinde bile Çin-Hun sınırının sıkı bir şekilde kapatılması gerekiyordu.

Gumilev, kitabın başında Hunların tarihini yazan önceki bilimsel eserleri tartışır ve bu eserlerin eleştirisini yapar. Yazar, Türk kültürünün temellerinden biri olarak "taş mezar" kültürünü vurgular. Bu kültürün, Hunların bağımsız bir kültürel kimliğinin ilk işaretleri olduğunu belirtir. Mezarlarda bulunan eşyaların geniş bir kültür havzasına işaret ettiğini ve bu eşyaların Hunların aristokrat yapısını yansıttığını söyler. Bu aristokrat yapının, kumandanların mezarlarının diğerlerinden farklı olması gerektiğini ifade eder.

Hunların dinî inançları, çevreleriyle ve komşu kültürlerle olan etkileşimleriyle şekillenmiştir.

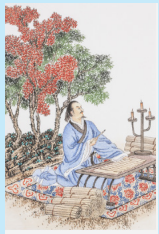
Gumilev, Hunların dinî inançlarının bir tür polispiritualizm olduğunu, yani birden fazla ruhsal varlıkla ilişki kurduklarını belirtir. Ancak bu inanç sisteminin Çin'in etkisiyle şekillendiğini savunur. Özellikle ataların ve doğa ruhlarının önemli bir rol oynadığı bu inanç sistemi, tek tanrılı bir din anlayışından farklıdır. Hunlar, sadece iyi ruhlar değil, aynı zamanda kötü ruhlara da inanan bir toplumdur. Gumilev, Hunların ruhlarla olan ilişkilerinin dinî bir boyutu olmadığını, bunun daha çok bir doğal ilişki biçimi olduğunu ifade eder.

Gumilev, Hunların Çin ve Hint kültürlerinden çeşitli unsurlar alarak bunları kendi inanç sistemlerine entegre ettiklerini söyler. Ancak bu alımları orijinal bir şekilde şekillendirdiklerini, yani aldıkları kültürel unsurları, kendi kültür yapılarında farklı bir biçime soktuklarını belirtir. Gumilev, Çin kaynaklarının tarih yazımındaki rolünü eleştirir. Çin kaynaklarının genellikle eleştirel bir şekilde incelenmeden kabul edildiğini ve bu durumun tarihsel gerçekleri yanlış yansıtabileceğini savunur. Bir milletin kültürünü, o milletin düşmanlarının gözünden incelemenin yanıltıcı olduğunu vurgular. Kitabın ilerleyen bölümlerinde, bozkırın geçirdiği iklim değişikliklerinin Hunların tarihine nasıl etki ettiğinden bahsedilir. Bu iklim değişiklikleri, Hunların başlattığı büyük kavimler göçünü tetiklemiş ve Avrupa'nın siyasi yapısını etkilemiştir. Gumilev, bu göçün yalnızca bir askeri hareket değil, aynı zamanda çevresel koşulların bir sonucu olduğunu savunur.

Gumilev ve Hun Tarih Yazımı Üzerine Tanıttığı ve Yararlandığı Eserler:

Sih-ma Ch'ien – “Shih-chi” (Tarih Notları / Hatıraları):

M.Ö. II. Yüzyıl sonları ile I. Yüzyıl başları arasında yazılmıştır. Hunlar'la ilgili temel bilgiler sunar, Hunlar'ın Çin'e karşı zafer kazanamamalarının

nedenlerini tartışır. Sih-ma Ch'ien, M.Ö. II. yüzyılda yaşamış, Çin'de “(Shih-chi) adlı eserini yazmıştır. Bu eser, sadece Han İmparatorluğu'nun Hunlar'a karşı yürüttüğü savaşların kayıtlarını tutmakla kalmamış, aynı zamanda Hunlar ve Çinliler arasındaki coğrafi, iklimsel ve

kültürel farklılıkları da analiz etmiştir. Onun bu analizleri, Hunnoloji çalışmalarının temellerini

atmıştır. Gumilev, Hunlarla ilgili ilk eser olarak Sih-ma Ch'ien'in “Shih-chi” (Tarih Notları) adlı eseri tanıtmaktadır. Bu eser, Sih-ma Ch'ien tarafından yazılmış ve Hunlar hakkında bilimsel ilgi gösteren ilk tarihsel kaynaklardan biri olarak kabul edilmiştir. Aynı zamanda bu eser, Çin'in Hunlarla olan etkileşimlerini ve Han İmparatorluğu'nun Hunlara karşı giriştiği savaşları detaylandırmaktadır.

Pan-ku – İlk Han Sülalesi Tarihi:

Hunlar'ın Çin'e karşı olan ilişkilerini ve Çin'in Hunlar'a karşı stratejisini değerlendirir. Hunlarla ilgili ikinci eser, Pan-ku'nun “İlk Han Sülalesi Tarihi” adlı çalışmasıdır. Bu eser, Pan-ku tarafından yazılmış ve Hunların itaat altına alınması meselesi ile Çin kültürüne uyumsuzluklarına dair değerlendirmeler içermektedir. Ancak Pan-ku, çalışmasını tamamlamadan hayatını kaybetmiştir. Eserde Hunlar'ın Çin için tehdit oluşturduğu ve sınırların sıkı şekilde kapatılması gerektiği yönündeki görüşleri dikkat çekmektedir.

Fan Hua – Sonraki Han Sülalesi Tarihi Miladi V. Yüzyılda yazılmıştır ve Çin tarihi ile ilgili bazı bilgileri sunar. Ancak içerik mantıklı düşünmeye dayalı olmakla birlikte, taraftır. Gumilev'e göre, Çin'de Hunlarla ilgili **üçüncü kitap**, Fan Hua'nın “Sonraki Han Sülalesi Tarihi” adlı eseridir. “Fan Hua” adlı eser, Sonraki Han Sülalesi'nin (Doğu Han dönemi sonrası) tarihini ele alan bir çalışmadır ve miladi

5. yüzyılda yazılmıştır. Bu eser, Çin tarihi hakkında önemli bilgiler sunmakla birlikte, içerik açısından dikkatli bir değerlendirme gerektirir. Eser, tarihsel olayları mantıklı bir şekilde sunmayı amaçlasa da, yazım tarzı ve yaklaşımı itibarıyla belirli bir tarafgirlik taşır. Bu tarafılık, eser sahibinin bakış açısına ve dönemin politik koşullarına dayalı olabilir, bu nedenle eser, tarihsel verileri ele alırken nesnel bir kaynak olarak kullanılmadan önce dikkatli bir şekilde incelenmelidir.

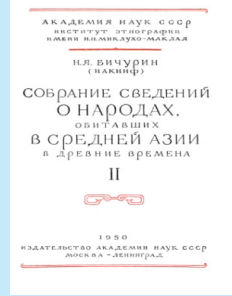
“Fan Hua”nın tarihi anlatımı, özellikle Çin'in siyasi ve toplumsal yapısını anlamada

önemli bir kaynak olmasına rağmen, içerdiği belirli önyargılar ve subjektif yorumlar, eserin daha geniş bir tarihi bağlamda nasıl değerlendirileceğini etkileyebilir. Bu durum, eserin belirli olayları ya da figürleri daha farklı açılardan ele almasını ve bazı noktaların abartılmasını beraberinde getirebilir. Bu nedenle, “Fan Hua”, tarihsel verilerin doğruluğunu teyit etmek adına diğer bağımsız kaynaklarla birlikte analiz edilmelidir. Sonuç olarak, “Fan Hua”, Çin tarihine dair önemli bilgiler sunan ancak aynı zamanda taraflılık içeren bir metin olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu eser, Çin tarihini anlamaya çalışan araştırmacılar için değerli bir kaynak olsa da, yorumlarının ve yaklaşımının dikkatle ele alınması gerekmektedir.

Biçurin N.Ya. – “Sobraniye svedeniy o narodax obitavşix v Srednei Azii v drevnie vremena” (Orta Asya’da Yaşayan Halklar Üzerine Derleme) Çinli kaynaklardan yararlanarak Orta Asya halkları hakkında bilgiler verir. Bu eser, özellikle Orta Asya’daki eski halklar ve kültürler hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Guilev, bu eseri kullanarak, Orta Asya’nın tarihsel halkları hakkında genel bir bakış açısı sunmuş ve bu halkların Çin ile olan ilişkilerini ele almıştır.

Öne çıkan noktalar şunlardır: Biçurin, Orta Asya’da eski çağlarda yaşayan halklar hakkında çok sayıda kaynağı derlemiş ve bu halkların kültürel, dilsel, ve coğrafi özelliklerini bir araya getirmiştir. Bu derlemeler, Orta Asya’da tarihsel olarak varlık göstermiş ve birbirleriyle etkileşimde bulunmuş olan halkların tarihine ışık tutar. Biçurin’in eseri, Orta Asya’daki halkların özellikle Hunlar gibi göçebe grupların tarihine dair önemli bilgileri içerir. Guilev, Biçurin’in bu konuda yaptığı çalışmalara atıfta bulunarak, Hunlar’ın Orta Asya’daki yerleşim alanları, kültürel etkileşimleri ve Çin ile olan ilişkilerini incelemiştir. Biçurin, Orta Asya’da yaşayan halklar ve Çin arasındaki etkileşimlere dair bilgiler sunarak, bu halkların

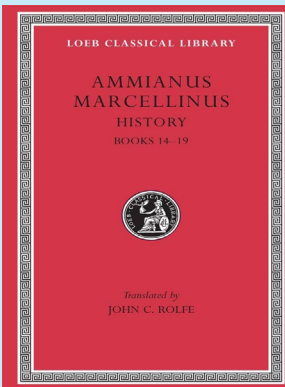

Çin İmparatorluğu ile olan sınır ilişkilerini anlamamıza yardımcı olur. Bu etkileşimler, ticaret yolları, kültürel alışverişler ve özellikle savaşlar üzerine derinlemesine analizler yapmaktadır. Biçurin, eserde Orta Asya’daki halklar hakkında bilgi sağlayan antik yazıtlar ve metinlere de atıfta

bulunur. Bu yazıtlar, Orta Asya’nın tarihini, bu bölgedeki halkların kültürel mirasını ve Çin’in bu halklarla olan ilişkilerini daha iyi anlamamıza olanak tanır. Bu kaynak, özellikle Çin’in kuzeyindeki göçebe halklarla ilgili olduğu için, Hunlar’ın Çin ile ilişkilerine dair çok sayıda önemli detay içerir. Biçurin, Hunlar’ın Çin’e karşı stratejik bir tehdit oluşturduğuna, ancak aynı zamanda zaman zaman Çin ile diplomatik ilişkiler kurduklarına dair belgeler sunar. Sonuç olarak, Guilev’in metninde Biçurin’in “Sobraniye svedeniy o narodax obitavşix v Srednei Azii v drevnie vremena” eseri, Orta Asya halklarının tarihine dair kapsamlı bir kaynaktır. Bu kaynak, Hunlar ve diğer Orta Asya halklarının Çin ile olan etkileşimlerini ve Çin’in bu halklarla olan ilişkilerini anlamada önemli bir rol oynar. Biçurin’in bu eseri, dönemin halklarının sosyal, kültürel ve askeri özellikleri hakkında derinlemesine bilgi sunar.

Antakya Doğumlu Olan Ammianus Marcellinus – “İstoria” (Tarih)

Batı Hunları’na dair önemli bilgiler sunar.

Hunlar’ın barbar halklar olduğunu savunur ve onları tanımlarken özel bir nefret duygusu taşır. Guilev’in metninde Ammianus Marcellinus’un “İstoria” (Tarih) adlı eserine dair yaptığı tespitler, Batı Hunları hakkındaki bakış açısını yansıtır. Guilev,

Ammianus’un Hunlar’ı nasıl betimlediğini ve onun Batı Hunları hakkında ne gibi önemli bilgiler sunduğunu ele alırken, şunları vurgular: Guilev, Ammianus Marcellinus’un Hunlar’ı *barbar halklar* olarak tanımladığını

belirtiyor. Ammianus, Hunlar'ı Batı'da çoğu zaman doğrudan düşman olarak görmüş ve onların toplumları üzerinde yarattığı tahribatları abartarak anlatmıştır. Hunlar, Ammianus'un gözünde düzeni ve medeniyeti tehdit eden, vahşi ve ilkel bir kavim olarak tasvir edilmiştir. Guilev, Ammianus'un Batı Hunları'na karşı duyduğu özel nefret duygusunu özellikle vurgulamaktadır. Ammianus, bu halkı sadece askeri bir tehdit olarak değil, aynı zamanda kültürel ve ahlaki bir tehlike olarak görmüş ve onların vahşetini, hayvani içgüdülerini sıklıkla dile getirmiştir. Bu nefret, Hunlar'ı sadece düşman olarak değil, Batı medeniyetinin değerlerine aykırı bir barbarlık örneği olarak takdim etmesine neden olmuştur. Guilev, Ammianus'un yazılarındaki tarihsel bakış açısının, o dönemde Batı Roma İmparatorluğu'nun bakış açısını yansıttığını belirtir. Batı Hunları, Roma İmparatorluğu'na tehdit oluşturan, barışçıl olmayan bir halk olarak tanımlanmış ve bu halk hakkında anlatılanlar, büyük ölçüde Roma İmparatorluğu'nun Hunlar'a karşı duyduğu korku ve antipatiyi yansıtmaktadır. Ammianus'un eserinde, Hunlar'ın askeri gücü ve stratejik dehası üzerine birkaç önemli not bulunur. Guilev, Ammianus'un Batı Hunları'nın şiddetli saldırıları ve onların Roma İmparatorluğu üzerinde bıraktığı yıkıcı etkiler hakkındaki açıklamalarını detaylı bir şekilde aktarır. Bu, Batı Roma'nın düşüşünde Hunlar'ın oynadığı rolü ve onların Roma topraklarına olan saldırılarının büyüklüğünü vurgulamaktadır. Sonuç olarak, Guilev, Ammianus Marcellinus'un "İstoria" eserindeki Hunlar'ı tanımlarken kullanılan dilin, Hunlar'a karşı duyulan düşmanlık ve nefretle şekillendiğini belirtir. Ammianus, Hunlar'ı sadece bir askeri tehdit olarak değil, Roma İmparatorluğu'na karşı var olan medeniyet ve düzeni tehdit eden bir barbar halk olarak ele alır. Bu perspektif, o dönemdeki Batı Roma İmparatorluğu'nun düşmanı olarak görülen Hunlar'a yönelik yaygın bir bakış açısını yansıtır.

Priskus Panius – Hunlar ve Otağı Üzerine Tasvirler

Priskus Panius'un *Hunlar ve Otağı Üzerine Tasvirler* adlı eserine dair yaptığı tespitler, özellikle Hunlar'la karşılaşan bir Bizanslı elçi olan Priskus'un

gözlemleri üzerinden Hunlar'ın yaşadığı coğrafya ve toplumsal yapısı hakkında önemli bilgiler sunar. Guilev, bu eseri analiz ederken Priskus'un Hunlar ve Asyalı Hyung-nularla olan karşılaşmalarını nasıl tasvir ettiğine ve bu halkların özelliklerini nasıl aktardığına dair bazı önemli görüşleri şu şekilde özetler: Hunlar ve Hyung-nular benzer bir askeri organizasyona sahipti ve savaşçı bir halk olarak öne çıkmışlardır.

Bu halkların göçebe yaşam tarzı ve savaşçı kültürleri, onların hem kendi bölgelerinde hem de dışarıda ciddi etkiler yaratmalarına yol açmıştır. Priskus'un yazılarında, Hunlar'ın yaşam tarzı üzerine yapılan gözlemler, onların göçebe yaşamını ve ormanlık arazilerdeki hayatta kalma becerilerini ayrıntılı bir şekilde aktarır.

Guilev, Priskus'un bu halkların savaşçı yapısına ve sosyal düzenlerine dair verdiği bilgileri, Hunlar'ın tarihsel gelişimi ve diğer Asya halklarıyla ilişkilerinin anlaşılmasında önemli bir kaynak olarak değerlendirir. Hunlar, Priskus'a göre güçlü ve dayanıklı savaşçılardı, bu da onların Orta Asya'dan Batı'ya doğru olan göçlerinin bir parçası olarak etkili olmalarını sağladı. Guilev, Priskus'un yazılarındaki nesnellik ve gözlemci yaklaşım üzerinde de durur. Priskus, bir elçi olarak doğrudan gözlemlerini aktarırken, hunlar ve diğer Orta Asyalı halklar hakkında tarafsız bir bakış açısına sahip olmuştur. Bununla birlikte, Guilev, bu gözlemleri değerlendirirken Priskus'un zaman zaman Hunlar'ın düşmanı olan Roma İmparatorluğu'na hizmet etmesinin de etkisi olabileceğini belirtir. Priskus'un tasvirlerinde, Hunlar'ın Asya'dan Avrupa'ya doğru hareket ederken, bu iki farklı coğrafyanın kültür ve tarihini birbirine bağlayan bir köprü gibi işlev gördükleri vurgulanır.

Hunlar, yalnızca askeri anlamda değil, aynı zamanda kültürel etkileşim anlamında da iki farklı dünyanın birleşiminde önemli bir rol oynamıştır. Priskus, Hunlar'daki liderlerin yetkilerini, onların savaşçı niteliklerini ve topluluklar üzerindeki etkilerini aktarmıştır. Bu bilgiler, Hunlar'ın iç yapısını ve onların savaşçı kültürünü anlamada oldukça değerli veriler sunar.

Sonuç olarak, Guilev Priskus'un eserinden

yararlanarak, Hunlar'ın sosyal yapısı, askeri özellikleri, yaşam tarzı ve Asyalı Hyung-nular ile olan benzerlikleri hakkında kapsamlı bir analiz sunar. Priskus'un yazıları, Hunlar'ın göçebe yaşam tarzı ve savaşçı kimliklerinin yanı sıra, bu halkların tarihsel gelişimindeki önemli noktaları ortaya koymak için önemli bir kaynaktır.

Deguignes J. – «Histoire des Huns, des Mongols et des autres Tartars occidentaux avant et depuis J. C.» (Huns, Moğollar ve Diğer Batı Tatarları Tarihi)

Guilev, bu eserden, tarihsel bağlamda Batı Tatarları ve özellikle Hunlar'ın Orta Asya'daki yerini incelemiş ve Deguignes'in katkılarını şu şekilde özetlemiştir. Batı'da Hunlar, Moğollar ve diğer Batı Tatar halkları hakkında bilgi edinme çabaları oldukça sınırlıdır ve çoğunlukla mevcut antik kaynaklara dayalıdır. Deguignes, bu halkların tarihini sistematik bir şekilde derleyerek, Batı'ya bu halkların tarihsel etkileri hakkında önemli bilgiler sunmuştur. Guilev, Deguignes'in eserini, Batı'daki okurlar için Orta Asya halklarının tarihi hakkında bilgi veren önemli bir kaynak olarak değerlendirir. Deguignes'in Hunlar'ı tanımlarken onların göçebe yaşam tarzını, askeri başarılarını ve Batı'ya yaptıkları etkileri vurguladığını belirtir. Deguignes, Hunlar'ı sadece askeri bir güç olarak değil, aynı zamanda kültürel ve toplumsal yapılarıyla da tanıtmıştır. Deguignes, Hunlar ve Moğollar arasında bir kültürel ve askeri devamlılık olduğunu savunmuş ve bu iki halk arasındaki benzerliklere dikkat çekmiştir. Bu bağlamda, Deguignes'in, Hunlar'ın Batı'ya yönelmesinin arkasındaki sebepleri, Moğollar'ın Asya'daki fetih hareketleriyle benzer şekilde ele almıştır. Fransız misyonerlerinin Orta Asya'daki halklarla kurduğu iletişim ve bu halklar hakkında topladıkları bilgilerin önemini de vurgular. Misyonerler, Çin, Moğolistan ve diğer Orta Asya bölgelerinde uzun süreli araştırmalar yapmışlar ve çeşitli halklarla etkileşime girerek bilgi toplama yoluna gitmişlerdir. Deguignes'in bu verileri derlemesi, Orta Asya halklarının tarihini Batı'ya tanıtmaya açısından önemli bir adım olmuştur. Deguignes, yalnızca yazılı belgelerle değil, aynı zamanda sözlü gelenekler ve misyoner gözlemleriyle de bilgi edinmeye çalışmıştır. Bu eser,

hem antik kaynaklara hem de çağdaş gözlemlere dayanan bir çalışma olarak kabul edilebilir ve Orta Asya halklarının tarihine dair Batı'da yapılan en önemli ilk çalışmalardan biri olarak kabul edilir.

Guilev, Deguignes J.'in *Histoire des Huns, des Mongols et des autres Tartars occidentaux avant et depuis J. C.* adlı eserini kullanarak, Hunlar ve Orta Asya halklarının tarihine dair önemli katkılarını vurgulamıştır. Deguignes'in, Moğollar ve Hunlar arasındaki benzerliklere ve Batı Tatarları'nın tarihine dair yaptığı gözlemler, Guilev için önemli bir kaynak teşkil etmektedir.

Vivien de St. Martin – Kaynaklar Üzerine Derleme ve Yeniden Gözden Geçirme

Guilev, Vivien de St. Martin'in eserinden *Kaynaklar Üzerine Derleme ve Yeniden Gözden Geçirme* (Sources and Reviews) nasıl yararlandığını ve bu eserin içerik ve katkılarını şu şekilde özetlemektedir: Bu eser, Orta Doğu'nun tarihini ele alırken, aynı zamanda bölgeye ilişkin tarihsel bilgileri yeniden gözden geçirmeyi amaçlamaktadır. St. Martin, özellikle Hunlar ve onların komşuları olan halklar üzerine yapılan tarihsel incelemeleri derleyerek, Batı'da hâlâ eksik olan bazı önemli bilgiler üzerinde durmuştur. Orta Doğu kaynaklarına dayanarak daha derin bir analiz sunduğunu belirtir. Çin ve Orta Asya'ya ait metinleri de kullanarak Hunlar'ın Asya'daki kökenleri ve onların Orta Doğu ile olan ilişkileri üzerine yeni perspektifler geliştirmiştir. Bu, Batı'da genellikle eksik ya da yanlış anlaşılmış tarihsel unsurları daha doğru bir biçimde ortaya koymayı hedefleyen bir yaklaşımdır. Guilev, St. Martin'in kaynaklara dayalı eleştirel yaklaşımını takdir eder ve bu çalışmanın tarihsel olayların yeniden yorumlanmasına olanak sağladığını belirtir. St. Martin'in Hunlar'ı, sadece bir askeri güç ya da bir kavim olarak değil, aynı zamanda kültürel ve sosyal açıdan da önemli bir halk olarak yeniden değerlendirdiğini ifade eder. Guilev, Vivien de St. Martin'in Orta Doğu tarihine dair kaynakları kullanarak yaptığı incelemelerin, Hunlar'ın Batı'ya karşı olan etkilerini doğru bir şekilde açıklamak için önemli olduğunu belirtir.

St. Martin, Orta Doğu'dan gelen tarihsel kaynakları, özellikle Pers ve Roma tarihçilerini,

Hunlar'a dair daha detaylı ve sağlıklı veriler elde etmek amacıyla kullanmıştır. Bu kaynaklar, genellikle Hunlar'a karşı olumsuz bir bakış açısı sunmasına rağmen, S

Guilev, St. Martin'in Batı ve Orta Asya'dan gelen kaynakları birleştirme yeteneğine değinir. St. Martin, Hunlar'ın tarihini **Çin**, Türk ve Orta Asya kaynaklarından da besleyerek, daha bütünsel bir tarihsel bakış açısı oluşturmuştur.

Guilev, Vivien de St. Martin'in, Hunlar'ın Orta Asya ve Batı'daki kültürel etkileri üzerine yaptığı yorumları da aktarır. St. Martin, Hunlar'ın önemli bir kültürel oyuncu olarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Sonuç olarak, Guilev, Vivien de St. Martin'in *Kaynaklar Üzerine Derleme ve Yeniden Gözden Geçirme* adlı eserinden, Hunlar'ın tarihine dair daha derinlemesine ve kapsamlı bir bakış açısı kazandıran önemli bir kaynak olarak yararlanır. St. Martin, Orta Doğu kaynaklarını yeniden ele alarak ve Hunlar'ın Batı'daki etkilerini doğru bir şekilde değerlendirerek, Batı'daki eksik kalan tarihsel anlayışları tamamlamıştır. Guilev, bu katkıların tarihsel metinleri daha doğru bir biçimde okuma ve yorumlama konusunda büyük önem taşıdığını vurgular.

A. Ramusat – «Tableaux historiques de l'Asie» (Asya Tarih Coğrafyası Atlası)

Guilev, A. Ramusat'ın *Tableaux historiques de l'Asie* eserini, XIX. yüzyılda yazılmış ve Orta Asya tarihi üzerine önemli bilgiler sunan bir çalışma olarak tanıtır. Ramusat'ın bu eseri, Asya'nın tarihini ve coğrafyasını anlatan, bölgedeki önemli halklar ve kültürler hakkında derinlemesine bilgi veren bir kaynaktır. Bu eser, özellikle Orta Asya'nın tarihini ele alırken bölgedeki farklı halkların ve kültürlerin tarihsel bağlamını gözler önüne serer. Guilev, Ramusat'ın eserinin, önemli bir yenilik sunduğunu vurgular. Orta Asya'ya dair Batı'da mevcut olan eksik ve bazen yanlış bilgilere karşı Ramusat, daha kapsamlı ve doğru veriler sunmayı hedeflemiştir.

Ramusat'ın *Asya Tarih Coğrafyası Atlası*'nda Orta Asya'nın tarihsel evrimini dikkatle incelediğini belirtir. Asya'nın tarihi coğrafyasına dair kapsamlı bir kaynak ortaya koymuştur. Hunlar'ın sadece

Asya'da değil, aynı zamanda Batı'da da büyük etki yarattığını vurgular. Hunlar'ın Batı'ya yaptıkları akınların, bölgedeki toplumsal yapıları ve siyasi dengeleri değiştirdiğini belirtir.

Guilev, A. Ramusat'ın eserinin, Orta Asya tarihi üzerine yapılan Batı'daki çalışmaların aksine, farklı kaynaklardan yararlanarak bir derleme sunduğunu vurgular. Orta Asya'nın kendi iç kaynaklarına da dayanarak, daha doğru ve dengeli bir değerlendirme yapmıştır. Bu çok yönlü yaklaşım, Hunlar ve diğer Orta Asya halkları hakkında daha kapsamlı bir anlayış sağlar. Guilev, Ramusat'ın Orta Asya halklarının kültürel ve coğrafi bağlamını ele alarak, bu halkların birbirleriyle olan ilişkilerini de incelediğini belirtir. Ramusat, Hunlar, Türkler, ve diğer Orta Asya halklarının tarihsel ve kültürel etkileşimlerini ele alarak, bu halkların birbirleriyle olan ilişkilerini anlatan zengin bir harita sunmuştur. Guilev, bu haritanın, Orta Asya'nın tarihini ve kültürünü daha iyi anlamak için önemli bir araç olduğunu ifade eder. Guilev, A. Ramusat'ın *Tableaux historiques de l'Asie* eserinin, Orta Asya tarihi üzerine yapılan Batı'daki araştırmaların önemli bir dönüm noktası olduğunu belirtir. Ramusat, bu çalışmada, Hunlar ve diğer Orta Asya halklarının tarihini daha ayrıntılı bir şekilde inceleyerek, Batı kaynaklarının eksik kaldığı veya yanlış yorumladığı noktaları düzeltmiştir. Aynı zamanda, Ramusat'ın eseri, Asya halklarının birbirleriyle olan etkileşimlerini ve bu etkileşimlerin tarihsel gelişimini daha net bir şekilde ortaya koymuştur.

Sonuç olarak Guilev, A. Ramusat'ın *Tableaux historiques de l'Asie* eserinden, Orta Asya tarihi ve Hunlar'ın tarihi üzerine yaptığı önemli katkıları takdir eder. Ramusat, Batı'daki eksik ve yanlış bilgilere karşı doğru bir tarihsel anlatı sunarak, Hunlar ve diğer Orta Asya halklarının tarihini yeniden yorumlama fırsatı sağlamıştır. Bu eser, Orta Asya ve Hunlar hakkında daha doğru ve kapsamlı bir anlayışa sahip olmak için önemli bir kaynaktır.

E. Chavannes, P. Pelliot, H. Cordier, R. Grousset – Ç

Guilev, E. Chavannes, P. Pelliot, H. Cordier ve R. Grousset'in XX. yüzyılda Doğu Asya tarihi

üzerine yaptıkları araştırmalara dikkat çeker. Bu araştırmalar, özellikle Çin, Orta Asya, ve Hunlar gibi konularda derinlemesine analizler sunarak, Batı'daki tarih yazımına önemli katkılarda bulunmuşlardır. Doğu Asya halklarının tarihine dair daha önce eksik ya da yanlış kabul edilen bilgileri düzeltmiş ve bölgenin tarihini daha doğru bir biçimde anlamamıza yardımcı olmuşlardır.

E. Chavannes ve P. Pelliot gibi tarihçiler, Çin kaynakları üzerinden Orta Asya'ya ve Hunlar'a dair daha geniş bir perspektif sunmuşlardır. Bu çalışmalarda, Hunlar'ın Çin'le olan ilişkileri, kültürel etkileşimler ve Orta Asya'nın tarihi hakkında ayrıntılı analizler yapılmıştır. Guilev, bu araştırmaların metodolojisini de övgüyle belirtir.

P. Pelliot'un Çin'deki eski yazılı belgeleri ve tarihi metinleri inceleyerek, Hunlar'ın tarihi üzerine yaptığı derinlemesine çalışmalar oldukça değerli kabul edilmiştir.

H. Cordier ise, Asya halkları ve onların Batı'yla ilişkileri üzerine önemli çıkarımlar yapmış, R. Grousset ise Orta Asya'nın tarihi coğrafyasını tartışarak, bu halkların Batı'ya yönelik etkilerini analiz etmiştir. E. Chavannes ve P. Pelliot'in çalışmaları, Hunlar'ın Çin ve Batı arasında nasıl bir köprü işlevi gördüklerini ve bu halkların etkileşimlerini daha doğru bir biçimde açıklamaya yönelik önemli katkılar sağlamıştır.

Guilev, bu dört tarihçinin çalışmalarından Hunlar ve Çin tarihi üzerine edindiği bilgileri geniş bir bakış açısıyla birleştirerek eserinde kullanır. Bu araştırmaların, özellikle Hunlar'ın Çin ile olan ilişkilerini anlamak için ne kadar kritik olduğunu ifade eder. Çavannes ve Pelliot'un çalışmalarından, Hunlar'ın Çin'e yaptığı akınlar, Çin'in kuzeydeki siyasi yapısı ve Hunlar'ın kültürel etkileşimleri hakkında doğrudan bilgiler alır. Ayrıca, bu tarihçilerin kullandığı yazılı belgeler ve Çin'in antik kaynakları, Hunlar'ı anlamada önemli bir dayanak noktası oluşturur. Guilev, bu dört tarihçinin araştırmalarının kaynak güvenilirliği açısından ne kadar önemli olduğunu belirtir. Onlar, sadece doğrudan Çin kaynaklarından değil, aynı zamanda Batı ve Orta Asya'daki kaynaklardan da faydalanarak, çok yönlü bir tarihsel yaklaşım geliştirmişlerdir. Bu yöntem, sadece Hunlar'ın

tarihini anlamak için değil, aynı zamanda Çin, Türkler ve diğer Orta Asya halkları arasındaki ilişkileri analiz etmek için de faydalı olmuştur.

Sonuç olarak, Guilev, E. Chavannes, P. Pelliot, H. Cordier ve R. Grousset'in çalışmalarıyla Doğu Asya tarihi üzerine derinlemesine bilgi edinmiş ve bu bilgileri Hunlar ve Orta Asya tarihi üzerine yaptığı değerlendirmelerde kullanmıştır. Bu dört tarihçi, Orta Asya halklarının ve Hunlar'ın tarihi üzerindeki eksik bilgi boşluklarını doldurmuş ve bölgedeki tarihsel gelişmeleri daha anlaşılır kılmak için önemli katkılarda bulunmuşlardır.

De Groot – «Chinesische Urkunden zur Geschichte Asiens» (Asya Tarihi Üzerine Çin Belgeleri)

Gumilev'in bu eserden nasıl yararlandığı şu şekilde açıklanabilir: De Groot'un eseri, Çin kaynaklarından faydalanarak Orta Asya'daki halklar ve Hunlar üzerine önemli veriler sunar. Çin'in antik belgeleri, özellikle Hunlar ile ilgili bilgiler içerir ve De Groot bu belgeleri analiz ederek Asya tarihini anlamada katkı sağlamıştır. Eserde, Hunlar'ın Çin ile olan ilişkileri, kültürel etkiler ve Asya'daki diğer halklarla etkileşimleri üzerine bilgiler mevcuttur. Gumilev, De Groot'un Çin kaynaklarından elde ettiği belgeleri Hunlar'ın Çin ile olan ilişkilerini daha iyi anlamak için kullanır. Bu belgeler, Hunlar'ın Çin İmparatorluğu'na yönelik askeri harekâtları, diplomatik ilişkileri ve ekonomik etkileşimlerini aydınlatan bilgiler içerir. De Groot'un çalışması, Hunlar'ın Çin tarafından nasıl algılandığına dair önemli ipuçları sunar, ve bu da Gumilev'in kendi değerlendirmelerinde faydalı olur. De Groot'un eseri, sadece Hunlar'ı değil, aynı zamanda Orta Asya'daki diğer halklar hakkında da bilgiler sunar. Çin'in antik yazılı kaynaklarında yer alan bu halkların yaşam biçimleri, kültürel özellikleri, toplumsal yapıları ve tarihleri hakkında bilgi verir.

Gumilev, De Groot'un eserini Çin kaynaklarını titizlikle inceleyen bir çalışmanın örneği olarak sunar. De Groot'un kullandığı metodolojik yaklaşım, Hunlar'ın ve Orta Asya halklarının tarihini yazarken önemli bir rehber işlevi görür. De Groot'un bu belgeleri nasıl analiz ettiğini ve

De Groot'un eseri, Hunlar'ın Çin'e yaptıkları

akınlarla ilgili bilgi verir. Hunlar'ın Çin'e yönelik stratejilerini, askeri harekâtlarını ve sonuçlarını anlamak için önemli bir kaynaktır.

Gumilev, Hunlar'ın Çin'e karşı uyguladığı stratejilerin daha iyi anlaşılması için De Groot'un sağladığı verileri kullanır.

De Groot'un eserindeki önemli bir diğer konu ise, Hunlar ile Çin İmparatorluğu arasındaki diplomatik ilişkiler üzerinedir. Hunlar'ın Çin ile yaptığı barış anlaşmaları, evlilik ittifakları ve diğer diplomatik yollar, Çin'in Hunlar'a karşı aldığı tutumu belirleyen etkenlerdir.

Gumilev, bu diplomatik ilişkileri De Groot'un eserindeki bilgiler ışığında değerlendirir. Gumilev, De Groot'un eseri sayesinde, Çin'in Hunlar hakkındaki bakış açısını daha geniş bir çerçevede anlamaya çalışır.

Sonuç olarak, De Groot'un „Chinesische Urkunden zur Geschichte Asiens“ eseri, Hunlar ve Orta Asya halkları hakkında önemli bilgiler sunar. Gumilev, bu eseri Hunlar'ın Çin ile olan ilişkilerini, diplomatik bağlarını, askeri çatışmalarını ve diğer kültürel etkileşimlerini daha iyi anlamak için kullanır. De Groot'un eseri, Hunlar'ın Çin'e olan etkilerini ve Çin'in Hunlar'a karşı izlediği politikaları daha derinlemesine incelemeye olanak sağlar.

Franke Otto – Geschichte des chinesischen Reiches (Çin İmparatorluğu Tarihi)

Gumilev, Franke Otto'nun Geschichte des chinesischen Reiches (Çin İmparatorluğu Tarihi) adlı eser, **Çin tarihi** üzerine kapsamlı bir inceleme sunduğu için, Gumilev'in Hunlar ve Orta Asya halkları hakkındaki görüşlerini geliştirmede değerli bir kaynak olmuştur. İşte, Gumilev Franke Otto'nun „Geschichte des chinesischen Reiches“ eseri, Çin İmparatorluğu'nun tarihini detaylı bir şekilde ele alan bir çalışmadır. **Çin**'in farklı dönemleri, iç çatışmaları, dinî ve kültürel yapıları, dış politikaları gibi konulara derinlemesine bir bakış sunar.

Hunlar'ın Çin İmparatorluğu'na karşı yürüttüğü askeri harekâtlar, diplomatik ilişkiler ve kültürel etkileşimler hakkında önemli veriler elde eder. Çin ile Hunlar arasındaki bu ilişkiler, Çin İmparatorluğu'nun stratejilerinin, politikalarındaki

değişimlerin ve Hunlar'a karşı geliştirdiği savunma mekanizmalarının anlaşılması açısından önemlidir. Franke Otto'nun eseri, bu tarihi bağlamı ortaya koymak ve Hunlar'ın Çin üzerindeki etkilerini anlamak için bir temel sağlar. Franke Otto'nun eseri, Çin İmparatorluğu'nun dış politikasını ele alır. Bu bağlamda, Hunlar ile olan ilişkilerde Çin'in uyguladığı stratejiler ve politikaları da incelenir. Gumilev, Franke Otto'nun Çin'in bu stratejik yönlerini analiz ederek, Hunlar'a karşı uyguladığı askeri ve diplomatik yöntemleri daha iyi anlamaya çalışır.

Sonuç olarak, Franke Otto'nun “Geschichte des chinesischen Reiches” eseri, Çin İmparatorluğu'nun tarihine dair geniş bir bakış açısı sunar ve Hunlar'ın Çin İmparatorluğu ile olan ilişkilerini anlamak için önemli bir kaynaktır. Gumilev, bu eserden Çin İmparatorluğu'nun dış politikasını, Hunlar'ın Çin ile olan çatışmalarını ve kültürel etkilerini daha iyi analiz etmek için yararlanır. Franke Otto'nun eseri, Çin İmparatorluğu'nun iç ve dış yapısının yanı sıra, Hunlar'ın Çin üzerindeki etkilerini anlamada bir temel sağlar.

F. Hirth – “Über Wolga-Hunnen und Hiung-nu”

Wolga Hunları ve Hiung-nu halkı üzerine bir araştırma yapmıştır. Gumilev, F. Hirth'in “Über Wolga-Hunnen und Hiung-nu” (Wolga Hunları ve Hiung-nu üzerine) adlı eserinden, Wolga Hunları ve Hiung-nu halkı hakkında yaptığı araştırmaları değerlendirirken, eserin özellikle Hunlar ve Hiung-nu'nun kökenleri, kültürel özellikleri ve bu halkların Orta Asya'daki yeri ile ilgili sunduğu bulgulara odaklanır. İşte, Gumilev'in bu eserden nasıl yararlandığı ve eserin metinde nasıl ele alındığına dair ana noktalar:

Özellikle Wolga Hunları ve Hiung-nu (veya Xiongnu) halklarının tarihi ve kültürel bağlamını araştırır. Hirth, bu halkların Çin'le olan ilişkileri, göç yolları, sosyal yapıları ve Orta Asya'daki yerleri hakkında önemli bilgiler sunar. Gumilev, Wolga Hunları ve Hiung-nu arasındaki etnik, kültürel ve tarihi bağları anlamak için Hirth'in bu kapsamlı çalışmalarından yararlanır. Gumilev, F. Hirth'in Hiung-nu halkı üzerine yaptığı araştırmalarla, Hiung-nu'nun Orta Asya'daki göçleri ve kökeni

hakkında daha fazla bilgi edinir. Hirth, Hiung-nu halkının Wolga Hunları ile olan etnik bağlarını ve kültürel etkileşimlerini incelemiştir. Gumilev, Hiung-nu'nun Wolga Hunları ile olan ilişkilerini ve bu halkların Orta Asya'dan Avrupa'ya kadar uzanan tarihi yolculuklarını daha ayrıntılı bir şekilde analiz etmek için F. Hirth'in bulgularına dayanır. F. Hirth'in eseri, Wolga Hunları ve Hiung-nu arasındaki etnik ve kültürel ilişkileri ele alır. Gumilev, bu eser sayesinde Wolga Hunları ve Hiung-nu arasındaki bağlantıları daha açık bir şekilde ortaya koyar. Hirth, bu iki halkın tarihî bağlarını ve Orta Asya'dan gelen göç yolundaki etkilerini inceler, bu da Gumilev'in Orta Asya halkları arasında benzerlik ve farkları analiz etmesine yardımcı olur.

Hunlar'ın Wolga bölgesine kadar olan göçlerini ve bu halkların Orta Asya'dan batıya doğru hareketlerini daha iyi anlayabilir

Hunlar'ın yerleşim alanları üzerindeki hareketliliğini, bu halkların Avrupa'ya doğru ilerleyişini ve Orta Asya'daki yerleşim bölgelerini daha net bir şekilde ortaya koymasına yardımcı olur. F. Hirth'in araştırmalarında, Hiung-nu ve Wolga Hunları arasındaki kültürel ve etnik bağlantılar önemli bir yer tutar.

Wolga Hunları ve Hiung-nu'nun hem Çin'le hem de diğer Orta Asya halklarıyla olan etkileşimlerini de göz önünde bulundurur.

İki halk arasındaki kültürel benzerlikleri, dilsel bağlantıları ve toplum yapılarındaki ortak noktaları incelemek için kullanır. F. Hirth'in eseri, Hiung-nu halkının Çin'e karşı nasıl bir rol oynadığına dair de bilgiler sunar.

Sonuç olarak, Gumilev, F. Hirth'in "Über Wolga-Hunnen und Hiung-nu" eserini, özellikle Wolga Hunları ve Hiung-nu halkı arasındaki etnik ve kültürel bağları, bu halkların göç yollarını, Çin'le olan ilişkilerini ve Orta Asya'daki tarihî rollerini anlamak için kullanır. Hirth'in çalışması, Gumilev'in Hunlar'ın Orta Asya'daki tarihi bağlamını, coğrafi hareketliliklerini ve kültürel etkilerini analiz etmesine katkıda bulunur. Bu eser, Gumilev'in Hunlar ve diğer Orta Asya halklarının geçmişine dair yaptığı değerlendirmeler için temel bir kaynak teşkil eder.

Parker – "Thousand Years of the Tartare"

Gumilev, Parker'ın "Thousand Years of the Tartare" (Tatarların Bin Yılı) adlı eserini kullanarak, özellikle Batı Hunları ve Tatarlar hakkındaki bilgileri ele alırken, bu çalışmanın sunduğu tarihsel verilerden ve Tatarlar ile Hunlar arasındaki bağlantılardan yararlanır. Eser, Batı Hunları ve Tatarlar'ın tarihsel süreçteki yeri ve gelişimi hakkında önemli bilgiler sunar. İşte Gumilev'in bu eserden nasıl yararlandığına ve eserin içerdiği temel bilgilere dair açıklamalar:

Tatarlar ve Batı Hunları üzerinde yoğunlaşır, bu halkların Orta Asya'daki tarihsel gelişimlerini, Batı'ya göçlerini, kültürel etkilerini ve bu halkların Batı ile olan ilişkilerini detaylı bir şekilde ele alır. Gumilev, Parker'ın sunduğu Tatarlar ve Hunlar arasındaki bağlantıları ve bu halkların Orta Asya'daki tarihi süreçteki rolünü anlamak için bu eseri kullanır. Parker'ın eserinde, Batı Hunları ve Tatarlar arasındaki etnik, kültürel ve coğrafi bağlar dikkatlice incelenir.

Parker'ın bu konudaki analizlerinden yararlanarak, Parker'ın eseri, Tatarlar'ın Orta Asya'daki tarihsel rolüne, onların Asya'nın iç bölgelerindeki göçlerine, güç mücadelelerine ve Batı'ya yayılmalarına dair bilgi verir. Gumilev, Parker'ın bu tespitlerinden faydalanarak, Tatarlar'ın Orta Asya'dan Avrupa'ya doğru olan göç yolları ve bu halkların Orta Asya'daki toplumsal yapıları üzerine kendi değerlendirmelerini geliştirir. Parker'ın eseri, Tatarlar'ın Batı'ya göçlerinin sebeplerini, bu süreçte karşılaştıkları zorlukları ve Batı'da oluşturdukları etkiyi incelemektedir. Gumilev, bu göçün sebepleri ve etkileri üzerine derinlemesine düşünür ve Tatarlar'ın Batı'ya olan yolculuklarını, kültürel etkileşimlerini ve yerleşim süreçlerini detaylı olarak ele alır. Parker, Tatarlar'ın Batı'da yaptıkları fetihler ve yerleşimlerle ilgili önemli detaylar sunar, bu da Gumilev'in Batı'daki Tatar etkisini anlamasını kolaylaştırır.

Sonuç olarak, Gumilev, Parker'ın "Thousand Years of the Tartare" eserini, Tatarlar ve Batı Hunları arasındaki etnik ve kültürel bağları anlamak, bu halkların Orta Asya'dan Batı'ya doğru olan hareketlerini analiz etmek ve Batı'daki Tatar etkisini değerlendirmek için kullanır. Parker'ın

eseri, Gumilev'in Tatarlar ve Hunlar'ın tarihsel bağlarını, kültürel gelişimlerini ve Batı ile olan ilişkilerini daha derinlemesine anlamasına yardımcı olan önemli bir kaynaktır. Gumilev, Parker'ın bulgularından faydalanarak, Tatarlar ve Hunlar'ın tarihî süreçteki yerini ve kültürel mirasını daha kapsamlı bir şekilde değerlendirebilir.

Sonuç

Gumilev, giriş bölümünde Orta Asya'nın tarihine dair derinlemesine analizler yapabilmek için farklı dönemlere ait önemli eserlerden yararlanmıştı. Bu eserler, Orta Asya'daki halkların tarihini anlamada temel kaynaklar sunmakta olup, özellikle Hunlar, Tatarlar ve Batı Hunları gibi Orta Asya'nın önemli halkları hakkında değerli bilgiler sunmaktadır. Eserler arasında Batı ve Doğu tarihleri, askeri stratejiler, kültürel etkiler ve göç hareketleri gibi çok yönlü unsurlar işlenmiş, Gumilev'in bu çalışmalardan aldığı verilerle Orta Asya'nın tarihine dair kapsamlı bir perspektif oluşturulmuştur.

Gumilev'in kullanmış olduğu eserler, Hunlar ve Tatarlar gibi halkların Orta Asya'dan Batı'ya doğru gerçekleştirdikleri göçlerin sebepleri ve sonuçları hakkında ayrıntılı veriler sunmaktadır. Bu eserler sayesinde, Gumilev Orta Asya halklarının toplumsal yapıları, kültürel etkileşimleri ve askeri stratejileri gibi konuları daha derinlemesine inceleme fırsatı bulmuştur. Parker, Vivien de St. Martin, Franke Otto gibi yazarların çalışmaları, Gumilev'in Orta Asya halklarının tarihine dair teorilerini güçlendiren ve bunlara yeni bakış açıları kazandıran temel kaynaklar arasında yer almaktadır.

Sonuç olarak, Gumilev'in giriş bölümünde tanıttığı eserler, Orta Asya halklarının tarihini anlamada kritik bir rol oynamaktadır. Bu eserler, yalnızca Orta Asya'nın eski halklarının yaşam biçimlerini ve kültürel yapılarını değil, aynı zamanda bu halkların Batı'ya olan etkilerini ve Orta Asya'nın tarihsel sürecindeki önemli değişimleri de ortaya koymaktadır. Gumilev, bu kaynaklardan faydalanarak Orta Asya'nın zengin ve çok katmanlı tarihini derinlemesine incelemiş ve eserlerinde bu bilgileri bir araya getirerek kapsamlı bir tarihsel analiz sunmuştur.

Kaynaklar

Gumilev, Lev Nikolayeviç. (2003). Hunlar, Selenge Yayınları, İstanbul.

Gumilev, Lev Nikolayeviç. (2002). Eski Türkler, Selenge Yayınları, İstanbul.

Gumilev, Lev Nikolayeviç. (2019). Hazar Çevresinde Bin Yıl Etno-Tarih Açısından Türk Halklarının ve Çevre Halkların Şekillenmesi Üzerine, Selenge Yayınları, İstanbul.

İHTİYARLIK HÂLİ

Sekseni, doksanı bulursa yaşın!
Kemikler aşınır, diz tutmaz olur.
Bakanın da yoksa, dinmez gözyaşın!
Bir tas su demeye yüz tutmaz olur.

Gider güzelliği, kırışır deri
O keskin gözlerin tükenir ferî
İyi göremezsin bastığın yeri
Uzağı, yakını göz tutmaz olur.

Kuru ağaç gibi dökülür dalın
Ömrün uzadıkça kenarda kalın
Sofrada olsa da kaymağın, balın
Kalınlaşır dilin haz tutmaz olur.

Bir bir azalırken dostlar, taydaşlar
Kendini bilmezler güçsüzü taşlar
Elin, kolun titrer, sakarlık başlar
Kaşığı, bardağı düz tutmaz olur.

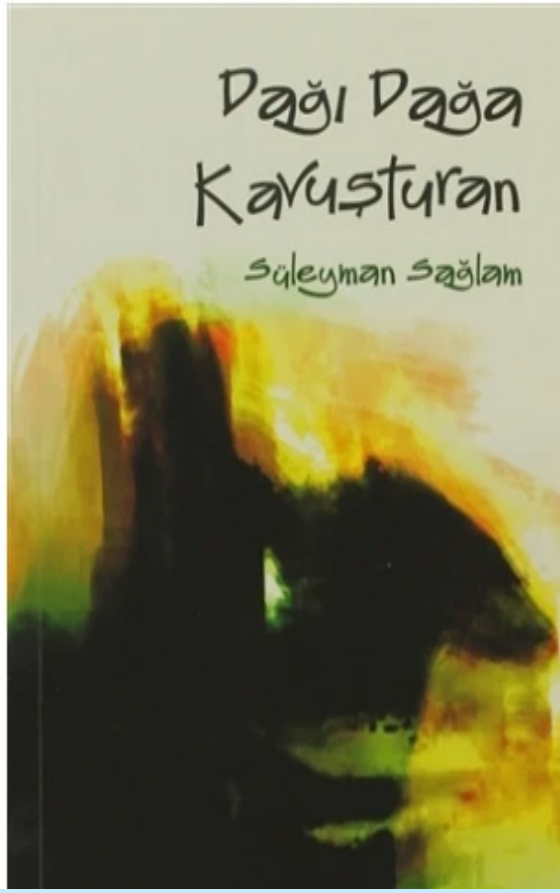
Bunun akıllı gayri yetmiyor derler
Bir türlü isteği bitmiyor derler
Dünyaya mih çaktı, gitmiyor derler
Can yoldaşın bile, söz tutmaz olur.

Garibin, yoksulun sorulmaz hâli
Elbet, her insanın var bir zevali
Işığî körelmiş lamba misâli;
Fıtıl eskiyince gaz tutmaz olur.

Hükmü böyle koymuş mülkün Sahibi;
Kendi bilir varı, yoğu, gaibi.
Mafsallar yıpranır bir somun gibi
Yıllar, dişleri yer iz tutmaz olur.

Çare olmaz ilaç, doktor, hastane
Bilirsin ki, oynanıyor son sahne
Vakit dolar, bulunur bir bahane;
Can uçar, bedeni öz tutmaz olur.

Mehmet POSTALLI / Yahyalı – Kayseri

Giriş

Üç Neslin Hikâyesi

Istanbul Yüksek Ticaret Okulu öğrencisi ve aynı zamanda ev arkadaşı Nuh Naci ve Ahmet, Demokrat Parti'nin (1946) kurulması nedeniyle Erciyes'e tırmanır. Tırmanış esnasında çığ tehlikesi atlatırlar fakat verdikleri sözden dönmeyip zirveye ulaşırlar ve Erciyes'in zirvesindeki çinko muhafazalı deftere "Cumhuriyet Şerefine" diye imzalarını atarlar.

Nuh Naci mitinglerde çok partili hayatın Cumhuriyet'in bir sonucu olduğunu "ateşli konuşmalarla" anlatır. Sultanahmet'ten Cağaloğlu'na inen kalabalık hükümete muhalefet eden ve komünist propagandası yaptığı düşünülen Tan gazetesini basıp yerle bir ederler. Nuh Naci polisten zor kurtulur ve dört katlı bir apartmanın zemin katında olan iki odalı evlerine ulaşır.

Nuh Naci, hafta sonları İstanbul'daki

akrabalarının evine gider. Burada onların kızları Sevgi'yle aralarında aşk başlar. Sevgi ortaokulu yeni bitirmiş fakat fiziksel olarak gelişmiş bir kızdır.

Nuh Naci'nin babası Mehmet Efendi, ayakkabıcıdır. İstanbul'dan getirttiği ayakkabıları satar. Aynı zamanda Atatürk, İsmet İnönü ve tek partinin savunucusu ve partinin il yönetim kurulu üyesidir.

İsmet Paşa, seçim çalışmaları için Kayseri'ye gelir. Halk Evi'nde partililerle buluşur. Mehmet Efendi söz alır. DP'nin eleştirilerini dile getirir. İsmet Paşa'nın verdiği cevaplar karşısında ona karşı hayranlığı daha da artar.

Mehmet Efendi'nin dükkânı Kazancılar Çarşısı'ndadır. Şehir eşrafının uğrak yeridir.

Nuh Naci, önceleri DP taraftarıdır. Ancak 1950'de iktidar olup ezanı Arapça okutmaya başlayan DP'den dini siyasallaştırdığı düşüncesiyle uzaklaşır ve babası gibi CHP ve Atatürk devrimlerinin güçlü bir savunucusu olur.

Okulunu bitirip Sevgi'yle evlenen Nuh Naci, kendini parti işlerine verir. Milletvekili olmayı kafasına koyar.

CHP'nin çalışmalarını takip eden Dokuz Osman tarikatinden Alaattin Ağa 1954 seçimlerinde CHP'nin ancak 31 milletvekili çıkarabileceğini söyler.

Ahmet, Nuh Naci'nin yakın arkadaşıdır. DP taraftarıdır. Belediyede gelir-gider hesapları yapmaktadır. Ahmet, aynı zamanda av tutkunudur. Ahmet, avcılık kulübüne kaydolur. Kulüp üyeleriyle av yapacakları mahalle gitmek için otobüse biner. Otobüste DP bucak başkanının oğlu Ali de vardır. Ahmet, burada Ali'nin arkadaşları Kemal, Sırrı ve Şadi ile tanışır. Ahmet isteksiz de olsa onlarla ava gider. Avda Ahmet, Sırrı ile Ali, Kemal ve Şadi de birlikte hareket eder. Yolda iki grup birbirini kaybeder. Hava şartları çok kötüdür. Uzun uğraşlardan sonra önce Ahmet ve Sırrı sonra diğerleri kafiye bulur.

Seçim çalışmaları için İsmet İnönü Kayseri'ye gelir. İsmet Paşa'nın konuşmasına DP İl Başkanlığından tahrikler yapılır. Halk DP İl Başkanlığına yürür fakat akliselim galip gelir ve olaylar büyümeden yatıştırılır. İsmet Paşa

konuşmasını tamamlar.

Nuh Naci, milletvekili aday listesine girerek seçim çalışmalarına başlar. Bu sıralarda parti genel sekreteri Kasım Gülek, Kayseri'ye gelir ve halkı coşturan konuşmalar yapar.

Kemal'in (Nuh Naci'nin kardeşi), arkadaşı Lütfü, DP'nin oy pusulalarının depolandığı kahveyi yakma planını Kemal'e anlatır. Hazırlıklarını yaparlar fakat oy pusulalarının depolandığı kahvede sabaha kadar partililerin yaptığı çalışmalar onların planını boşa çıkarır.

Sırrı, (Nuh Naci'nin kardeşi) babasının işlerinin bozulması ve kardeşlerinin işlerinin bozulmasından DP'yi suçlar. Liseyi bitirip avukat olmak istemektedir.

1954 seçimlerini DP kazanır. Alaattin Ağa'nın dediği çıkmış ve CHP 31 milletvekili çıkarmıştır.

Mehmet Efendi, iflasın eşiğindedir. Nuh Naci'den çalışmasını ve İstanbul'da iş kurmasını ister. Nuh Naci kayınpederi Mustafa Efendi'nin tavsiyesiyle bir iplik fabrikasına ortak olur. Yalnız Nuh Naci bu işten anlamamaktadır. Ortağı senetlerle beraber ortadan kaybolur. Borç Nuh Naci'ye kalır ve fabrikanın makineleri haczedilir.

Hüseyin Ağa, babası şehit düşmüş üvey babası tarafından yetiştirilmiş bir halı tüccarıdır. Arkadaşı Mahmut Efendi ile bir hocanın sohbetine gider. Hocayı bağ evine davet eder. Hoca ile oğlu Ahmet arasında fikir alışverişi olur. Hoca koyu DP destekçisidir.

Sırrı, liseyi bitirir. Böbreklerinde taş vardır. Ameliyat olur. Hisarcık'taki evlerinde dinlenmektedir. Komşularına gelen Gülay adında bir kızdan etkilenir.

Sırrı, tabiat aşığıdır. Ali Dağı'na gider. Burada bir su sarnıcından su içmek ister fakat sarnıçtan çıkan ses onu korkutur. Sesin sebebini anlayan Sırrı, gezmesine devam eder. Sırrı, dönüşte Gülay'la karşılaşır. Ona duygularını açar ve buluşma sözü alır. Yaz boyu Sırrı ve Gülay, ceviz ağacının altında buluşur.

Nuh Naci, Hasan ve Bahri Bey'lerle Çukur nahiyesindeki bir hocayı ziyarete giderler. Bu hocanın seçmen üzerinde etkili olduğu söylenmektedir. Yolda Hasan ve Bahri Bey birbiriyle münakaşa eder. Bahri Bey, hasan Bey'in hediye olarak aldığı bastonu arabanın camından atar.

Partinin eski ağalarından birinin evinde

toplantı yapılır. Bu toplantıda ateşli konuşmalar olur. Nuh Naci'yle karşılaşan Alaattin Ağa bu kez 163 milletvekili çıkaracaklarını söyler.

Menderes, 1957 seçimleri öncesi Kayseri'ye gelir. Çocukken babasını kaybeden İbrahim bir rüya görür. Rüyasında oğlunun alınına bir ışık düşmektedir. Bu rüyayı Haşim Hoca'yla paylaşır. Bunu bir işaret olarak düşünen İbrahim oğlu İsmail'i Menderes'e kurban edecekken halk çekirge gibi üşüşür ve İbrahim'i bu cinayetten kurtarır.

1957 seçimleri yapılır ve DP iktidar olur. Alaattin Ağa'nın kehaneti yine tutmuş ve CHP 163 milletvekili çıkarmıştır. Mehmet Efendi'nin ailesinde çatlak büyür.

Sırrı, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne kaydolur. Burada ağabeylerinin iri farelerin cirit attığı evlerinde kalmaya başlar. Okulda Lütfüye adında bir kızla tanışır. Dersler başlar. Hocalarından Prof. Dr. Hüseyin Nail Kubalı, derslerde hükümeti eleştirir. Bundan dolayı bir ay okuldan uzaklaştırma cezası alır. Sırrı, hocayı çok sevmektedir. 17 arkadaşıyla H.N. Kubalı'yı evinde ziyaret eder. Bu ziyarette gazeteciler de vardır. Fotoğraflar çekilir. Ertesi gün Sırrı'nın fotoğrafı da gazetelerdedir.

Nuh Naci ve yengesinin İstanbul'a dönmesiyle Sırrı, Laleli'ye taşınır. Sırrı, ikinci sınıf öğrencisi olmuştur. Sınıfta Seval adında bir arkadaşıyla etkili tartışmalara girer. Bu durum Sırrı'yı Seval'e yaklaştırır. Seval bir gün Sırrı'yı pikniğe davet eder. Pikniğe Seval'in ailesiyle beraber giden Sırrı güzel bir gün geçirir. Seval, daha sonra bir süre okula devam etmez. Sırrı ile aralarına mesafe girer. Seval nişanlanmıştır.

Derslerine asılan Sırrı, üçüncü sınıfa geçer ve tatil için Kayseri'ye döner. Mehmet Efendi'nin işleri iyice bozulmuştur.

Sırrı, bağ evi komşuları Hüseyin ve onun arkadaşı ramazan ile Erciyes'e tırmanır. Sekiz saatlik yorucu ve bir o kadar da güzel tırmanışın ardından zirveye ulaşırlar. Burada üç arkadaş uykuya dalar. Üçü de aynı rüyayı görür. Rüyada siyah sakallı sopalı bir adam onları uyandırmak için sopayla vurur. Uyanırlar ve bu olağanüstü durumdan hayrete düşerler. Akıllarına dağdaki manastır ve hala burada yaşadıklarına inanılan keşişler gelir. Üç arkadaş dağın zirvesindeki çinko kap içinde gizlenmiş sarı yapraklı defteri bulur. Sırrı, arkadaşları adına bu defteri imzalar. Dönüşte

Sırrı'nın ayağı kayar ve dağdan yuvarlanır. Büyük bir mucize eseri kurtulur.

Sırrı, üçüncü sınıf öğrencisi olur. Canan adında bir sınıf arkadaşı vardır. Canan, bilgili bir kızdır. Herkesin dikkatini çeker. Sırrı'nın da dikkati Canan üzerindedir. Canan'la konuşmak ve ona duygularını açıklamak ister fakat Canan erken diyerek onu reddeder.

Yeşilhisar'da CHP'li Yumruk Sami ve onun arkadaşı Hasan, dul olan Songül'e göz koyarlar. Bir gece Songül'ün evine giderler. Eve zorla girmek isterler. Songül bağırır, mahalleli toplanır. Zaten herkes Yumruk Sami'den nefret etmektedir. Olaylar Ankara'ya kadar ulaşır. İsmet Paşa hem bu olay hem de 1961 seçimleri için Kayseri'ye gelir. Asker yollara barikatlar kurar, İsmet Paşa'nın Yeşilhisar'a gitmesine mani olmak ister. Kurulan barikatların birinden bir binbaşının cesur davranmasıyla geçerler yalnız diğer barikatlarda belki aynı cesareti gösteremeyip olumsuz sonuçlara neden olabilecek askerler olabileceğini düşünen Turhan Feyzioğlu, İsmet Paşa'yı ona belli etmeden Ürgüp'e yönlendirir. Ürgüp halkı İsmet Paşa'nın geldiğini duyunca toplanır. İsmet Paşa, Yeşilhisarlılar diye konuşmasına başlayınca Ürgüp halkı onu ikaz eder. İsmet Paşa durumu anlar fakat sesini çıkarmaz. Oradan Ankara'ya dönerler.

Hükümet tarafından tahkikat komisyonu kurulur ve bazı kişiler için tevkif kararı alınır. Bu kişiler arasında Nuh Naci de vardır. Bunu haber alan Nuh Naci Kayseri'den ayrılıp Ankara'ya hareket eder ve ortadan kaybolur.

Alaattin Ağa, odasına çekilir. Bir takım hesaplar yapar. Bu hesaplar neticesinde darbe olacağı sonucunu çıkarır.

Sırrı ve arkadaşı Zeki tevkif kararlarının hukuka aykırı olduğunu savunur. CHP parti binasında bununla ilgili ateşli konuşmalar yapılır. Öğrenciler bu kararı protesto etmek için sokağa çıkar. Üç gün protesto yaparlar. Asker ve öğrenci karşı karşıya gelir. 11 öğrenci öldürülür. Öğrenciler haklı olduklarını söyler ve bundan vazgeçmezler. Olayları haber alan Kemal kardeşini almak için İstanbul'a gelir. Sırrı önce dönmek istemez fakat annesinin onu çok merak ettiğini öğrenince dönme kararı alır.

Alaattin Ağa, Mehmet Efendi'nin dükkânına gelir. İhtilal olacağı haberini verir. Gerçekten de Alaattin Ağa'nın kehaneti yine tutar ve 27 Mayıs 1960'ta ihtilal olur. Mehmet Efendi'nin dükkânına

her kesimden insan gelir ve tebriklerini iletir.

Sırrı, dördüncü sınıf öğrencisi olur. MTTB'ye üye olur. Onu İç Anadolu Bölge Başkanı yaparlar. Sırrı hızla çalışmalarına başlar.

Sırrı, Canan'a âşıktır. Seval, Sırrı'ya. Sırrı, Canan'a onunla evlenmek istediğini söyler. Canan, Sırrı'dan uzaklaşır. Seval, Sırrı ile nişanlandığı haberini yaymıştır. Canan, ziraat fakültesinden akrabası bir doçentle nişanlanır. Sırrı, fakülteyi bitirir artık İstanbul'da yaşamak istememektedir.

1961 seçimleri yapılır. DP yerine kurulan AP ve CHP koalisyonu kurulur. Nuh Naci milletvekili olur.

Sırrı önce yurtdışına gitmeyi düşünür. Sonra öğretim üyesi olarak üniversiteye girmeyi. Ancak önce askerlik hizmetini yapmaya karar verir. Yedek subay olarak İstanbul'da askerlik hizmetine başlar. Bir hafta sonu öğrencilik yaptığı İstanbul Üniversitesine gider. Eski günleri hatırlar. Burada Arna isminde bir kadınla karşılaşır. Arna sarhoştur. Kocası Türk olan ve ondan ayrı yaşayan Rus göçmeni bu kadını evine götürür. Arna Rusların bir arada yaşadığı bir evde yaşamaktadır. Buradan birlikte ayrılırlar. Arna, Sırrı'yı oğlu Deniz'e benzetmektedir. Birlikte bir bankta gecelerler. Sabah olduğunda Arna gitmiştir. Sırrı düşünceler içerisinde kendisiyle baş başa kalır.

Zaman: Roman 1946-1961 yılları arasında geçer.

Mekân: Kayseri, İstanbul, Yeşilhisar, Çukur, Yahyalı, Sakarbağları, Hisarcık ve Erciyeştir. Erciyeşte pek çok mevki ismi de ayrıca mekân olarak romanda yer almaktadır. Mekân tasvirleri Erciye ile sınırlıdır.

Yılanlı Dağı

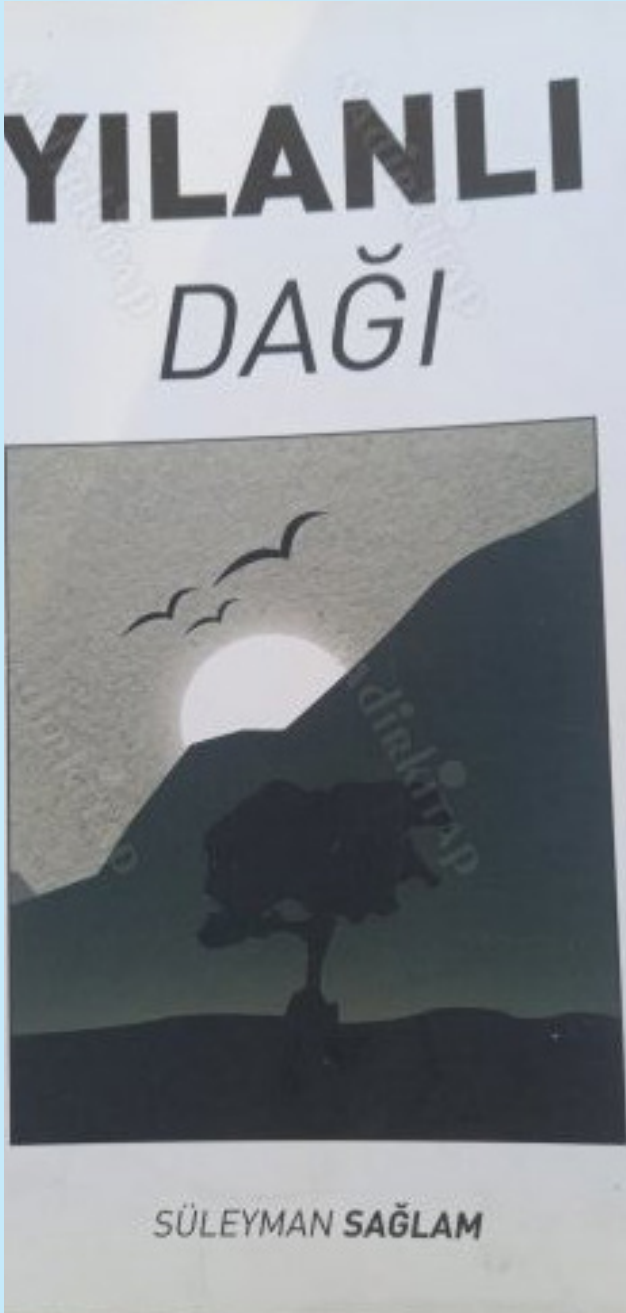
Boncuk Kuyu'yu kendisine mekân tutan Gâvur Hacı, etrafa korku salmaktadır. Dönem I. Dünya Savaşı'nın başladığı dönemdir. Bir taraftan eşkıyalık, bir taraftan Ermeni komitacıların yaptığı zulümler halkı canından bezdirir.

Bir Kurban Bayramı'nda Ağzıkıllı'nın Yunus sekiz yıl önce savaş için ayrıldığı evine döner. Hanımı Möhübe ve kızı Esmâ yıllardır onun yolunu gözlemektedir. Yunus'un savaşa gitmesiyle Çitoğlu'nun Hacı Mustafa Efendi Möhübe ve Esmâ'ya sahip çıkmış, onları korumuştur.

Arap çöllerinde savaşan ve birliğini kaybeden Yunus evine döner ama ailesi onu tanıyamaz. Möhübe korku içerisinde Mustafa

efendilerden yardım ister. Mustafa Efendi ve oğlu Ahmet silahlanıp Yunus'un evine gelir. Önce onlar da Yunus'u tanıyamaz fakat daha sonra fiziksel olarak bir hayli değişin bu yabancıнын Yunus olduğunu anlarlar. Yunus ailesine gözyaşları içerisinde kavuşur.

Teknik Hata: Yunus, Mustafa Efendi'nin büyük oğlu Mehmet'le yaşıt, küçük oğlu Ahmet'ten bir yaş büyüktür. 1914'te başlayan 1. Dünya Harbi'ne katılır. Aradan sekiz yıl geçer. Burada zamansal olarak bir hata vardır. Ahmet idadiyi yeni bitirmiştir. Dolayısıyla 17-18 yaşlarındadır.

Yunus Ahmet'ten bir yaş büyük olduğuna göre 19 yaşlarında olmalıdır. Sekiz yıl önce savaşa gitse yaşı 10-11 civarındadır. 03/07/1914'te seferberlik ilan edilince eli silah tutan herkes askere alınmıştır. Dolayısıyla Yunus bu tarihte askere alınsa sekiz yıl sonraki tarihin 1922 olması gerekir ki romanda zaman dilimi bir aylık zaman dilimidir. Yok bu tarihten sekiz yıl önce askere alınsa o dönemde Osmanlı- Rus savaşı yoktur ayrıca Yunus 10-11 yaşlarında olur ki bu romanda teknik bir hata olarak karşımıza çıkmaktadır.

Komşuları Yunus'un evine gelir ona yemek getirip hoş geldin ziyaretinde bulunurlar. Yunus'un evi şimdi bir bayram yaşamaktadır.

Yunus'un gelmesi ahali için de moral olmuştur. Ahali Yunus'u Gâvur Hacı'ya karşı bir kurtarıcı olarak görür.

Nazmiye Nine de gelen ziyaretçilerdendir. Nazmiye Nine'nin de kocası ve çocukları şehit olmuştur. Son oğlu Murat da Galiçya'da Ruslarla savaşmaktadır. Nazmiye Nine, içinde buldukları durumu Yunus'a anlatır. Özellikle de Gâvur Hacı belasında bahseder ve Yunus'u ona karşı uyarır.

Yunus, her ne olursa olsun asker kaçığı durumundadır ve bundan dolayı yakalanıp Divan-ı Harbe çıkarılabilecektir. Nazmiye Nine, Mustafa Efendi'ye Yunus'u saklama düşüncesini söyler. Mustafa Efendi bunu kabul eder ve bir gecede gizlice Yunus'a saklanabileceği bir yer yaparlar.

Ahmet, idadiyi bitirmiştir. İstanbul'da hukuk okumak istemektedir. Fakat subay namzedi olarak askere alınacaktır. Bir taraftan da Gâvur Hacı Mustafa Efendi'den de haraç istemektedir. Ahmet ne yapacağını bilemez. Annesi Emine Hanım, oğlunu askere gitmeden evvel evlendirmeyi ister. Böylece Ahmet dönmeyecek olurlarsa soyları bu şekilde sürdürecektir. Bu düşünce sadece Emine Hanım'da değil diğer ailelerde de vardır.

Yunus'un Kulaklı Bağları'ndaki evine dönmesi ahaliye güç vermiştir. Yunus, Gâvur Hacı'nın nasıl bir eşkıya olduğunu öğrenmiş ve ona karşı mücadele kararlığı göstermiştir. Bunun yanında Yunus, insanlara yardım eder ve onların takdirini kazanır.

Yunus, Gâvur Hacı'yı vurma planları yaparken asker kaçığı olduğu duyulur. Jandarma komutanı Binbaşı Cafer Kulaklı Bağları'na gelir. Yunus ele geçiremez fakat halkın Gâvur Hacı hakkındaki şikâyetlerini öğrenir ve Gâvur Hacı'nın peşine

düşer fakat Gâvur Hacı'yı yakalayamaz.

Gâvur Hacı, Binbaşı Cafer'in Yunus'un evine geldiğini bilir fakat onu yakalayamamasından şüphelenir. Bir süre Boncuk Kuyu'ya uğramama kararı alır.

Yunus aklına koyduğunu yapacak kimseye haber vermeden Gâvur Hacı'yı pusu kurup öldürecektir. Hazırlıklarını yapar ve pususunu kurar.

Gâvur Hacı, saklandığı mağaradan çıkar etrafi gözetler. Bir toz bulutunun yaklaştığını görür. Bu toz bulutu tehcir edilen Ermenilerdir. Gâvur Hacı, onların zengin olduğunu bilir ve onları soymaya karar verir. Ermeniler, Kulaklı Bağları'ndan geçer. Ahali onlara ikramlarda bulunur. Halkın ne kadar sıkıntı içerisinde olduğunu bu kafiledikiler görür. Onların içmek durumunda kaldığı pis suyu içmek istemezler. Nazmiye Nine ile kafiledikiler arasında konuşmalar geçer.

Ermeni kafilesi, Koyun Baba denilen mevkiden su içmek ister. Gâvur Hacı ortaya çıkar ve anlardan altınlarını ister. Ermeniler denileni yaparken Yunus gelir ve onları kurtarır.

Binbaşı Cafer Koyun Baba'da olanları öğrenir. Gâvur Hacı'yı ancak gece pusu kurarak yakalayabileceklerini düşünür ve harekete geçer.

Yunus, Boncuk Kuyu'dan ahali için gece temiz su taşımaktadır. Binbaşı Cafer'in pususuna Yunus düşer. Binbaşı Cafer, Yunus'u yakalayıp Mustafa Efendi'nin yanına götürür ve burada yakaladığı kişinin Gâvur Hacı olmadığını öğrenir.

Teknik Hata: Yunus, Koyun Baba'da Ermenileri kurtardığında Ermenileri korumakla görevli Osmanlı askerlerinden Onbaşı Musâ'da vardır. Yunus yakalandığında yine Onbaşı Musa vardır fakat Mustafa Efendi'nin yanına varıp yakaladıkları kişinin Gâvur Hacı olmadığını Binbaşı Cafer'e ancak orada söyler. Bu durum da teknik bir hatadır.

Yunus her ne olursa olsun bir asker kaçağıdır ve Divan-ı Harp'te yargılanacaktır. Binbaşı Cafer Yunus'un yaptığı fedakârlıkları göz önüne alarak onun lehinde ifade vereceğini söyler ve Yunus'u götürür. Binbaşı Cafer dediğini yapar ve Yunus'un ceza almasına mani olur. Yunus da Bağdat yakınlarına çekilen birliğine gönderilir.

Gâvur Hacı, Yunus'un yakalanmasından sonra ahaliyi daha rahat gözetlemeye başlar. Plan yaptığı bir gün yanı başında bir yılan belirir. Yılanlardan hem çok korkan hem de onları öldürmekten büyük keyif alan Gâvur Hacı bu yılanı öldürür.

Bir taraftan da yılanların bakışlarıyla kendilerini öldürenin yüzünde iz bıraktıkları hikâyesini hatırlar.

Gâvur Hacı, yılanlara karşı şerbetlenerek korunmayı düşünür. Yılanlarla, çıyanlarla yaşayan Kara İsmail'in evine gider. Kara İsmail, onu şerbetleyeceğini fakat iyi bir insan olmazsa sonunun çok kötü olacağını söyler. Gâvur Hacı, Kara İsmail'e söz verir vermesine ama bir süre sonra eski haline tekrar döner.

Mustafa Efendi, At Pazarı'nda işlenmiş deri satan bir esnaftır. Büyük oğlu Mehmet Çanakkale Cephesi'ndedir. Küçük oğlu Ahmet birkaç haftaya kadar askere gidecektir.

Ahmet'in yengesi Ayşe ve yeğeni Hayriye ayrı bir evde yaşar. Ahmet, onları Gâvur Hacı'ya karşı kontrol etmek için evlerine gider. Onları Gâvur Hacı tehlikesi geçene kadar kendi evlerine götürmek ister. Ayşe ve Hayriye yakacak toplamak için evden ayrılır. Dağda Gâvur Hacı'yı görürler ve korku içerisinde koşarak dönerler.

Gâvur Hacı'nın babası Hamdi Ağa, oğlu ile yaptığı münakaşanın sonunda kalp krizi geçirecek ölmüştür. Gâvur Hacı, kardeşi Rüstem'le miras yüzünden kavga etmiş ve kardeşini de öldürmüştür. Bu olaydan sonra çareyi dağlarda bulur.

Ahmet, Küçük Yılanlı'nın yamacındaki Eğri Kaya'dan Gâvur Hacı'nın saklandığı mağaranın yerini öğrenir. Onu öldürme planı yapar. Bu planını babasına söyleyince Mustafa Efendi buna karşı çıkar. Sonuçta Gâvur Hacı'nın yerini jandarmaya bildirme kararı alır.

Gâvur Hacı, Mustafa Efendi'nin evinin önüne yığıldığı kışlık çalı çırpıyı yakar. Planı yangın esnasında çıkacak karmaşada Mustafa Efendi ve Ahmet'i vurmaktır. Fakat bunu başaramaz. Ahali yardım eder ve Mustafa Efendi'nin kışlık hazırlıkları tedarik edilir.

Gâvur Hacı mağarasındadır. Gece vaktidir ve dışarıda şiddetli yağmur yağmaktadır. Gâvur Hacı, üzerine doğru bir yığının ses çıkararak geldiğini fark eder. Bu yığın cin olduğunu düşünür ve ateş eder. Cin sandığı bir eşektir. Hisarcık'tan elma satmak için gelen bir kişinin eşiği. Gece vakti gelen bu kişi oldukça çelimsizdir. Gâvur Hacı onu öldürerek kurşun harcamayı gereksiz görür. Ona bir tekme atar ve eşekte yüklü almalardan bir kısmını alarak mağarasına döner. Eşegini kaybeden zavallı Mustafa Efendi'nin evine doğru hareket

eder. Pusuda yatan Ahmet onu alır ve evlerine götürür. Çocuk olanları anlatır. Mustafa Efendi ona sahip çıkar.

Eşeği öldürülen çocuk Gâvur Hacı'dan intikamını almak ister. Kendisini Şükrü olarak tanıtan bu çocuğun babası Çanakkale Cephesi'ndedir. Annesi ölmüştür. Amcası Sefer de askerdir. O da hem üç kardeşine hem de amcasının hanımını ve kızına bakmaktadır.

Şükrü ile Ahmet çalı çırpı toplamaya gider ve burada Şükrü Gâvur Hacı'yı öldürme planını Ahmet'e anlatır. Bunu gerçekleştirene kadar da başta jandarma olmak üzere kimseye haber vermeyecektir.

Gâvur Hacı, Eğri kayaya yaslanıp uyuklarken zehirli bir yılan gelir ve Gâvur Hacı bu yılanı öldürüp yakar. Daha sonra Gâvur Hacı'nın mağarasına iki zehirli yılan daha gelir. Bu yılanlar mağarada insan kokusu alır.

Ahmet ve Şükrü, Gâvur Hacı'yı öldürmek için zifiri karanlıkta yola çıkar. Gâvur Hacı'nın saklandığı mağaranın önüne gelip beklemeye başlarlar fakat Gâvur Hacı mağaradan bir türlü çıkmaz. Ahmet ve Şükrü geri döner ve olanları Mustafa Efendi'ye anlatırlar. Mustafa Efendi Ahmet'in böyle bir şeye kalkışmasına izin vermez. Buna rağmen Şükrü ve Ahmet tüfeklerini omuzlayıp gizlice yine Gâvur Hacı'nın saklandığı mağaranın önüne gelirler. Gâvur Hacı'yı yine göremezler. Ahmet, bu durumdan şüphelenir ve mağaraya girer. Burada Gâvur Hacı'nın cesediyle karşılaşır. Daha sonra Şükrü mağaraya girer. Şükrü'nün mağaradan çıkması gecikince Ahmet mağaraya tekrar girer ve burada baygın halde yatan Şükrü'yü görür. Şükrü'yü mağaranın dışına çıkarır. Gözlerine inanamaz. Baygın halde çıkardığı bir kızdır. Ahmet ona karşı anlamlandıramadığı duyguların sebebini şimdi anlamıştır.

Şükrü kendine gelince Ahmet'le evin yolunu tutarlar. Olanları anlatırlar. Halk büyük sevinç yaşar. Başta Nazmiye Nine olmak üzere Boncuk Kuyu'ya giderler ve oradan doya doya su içerler. Nazmiye Nine de mağaraya girer ve cesedi görür. Başka eşkıyaların Gâvur Hacı'nın öldüğü haberini alıp oralara geleceği endişesiyle jandarmaya Gâvur Hacı'nın öldüğü haberini vermeme kararı alırlar.

Ahmet, sahip çıktıkları çocuğun kız olduğunu ve onunla evlenmek istediğini söyler. Ailesi bunu memnuniyetle kabul eder ve onlara güzel bir

düğün yapılır.

Ahmet'in askerlik günü gelir. Bütün ahali toplanır ve Ahmet'i askere uğurlar.

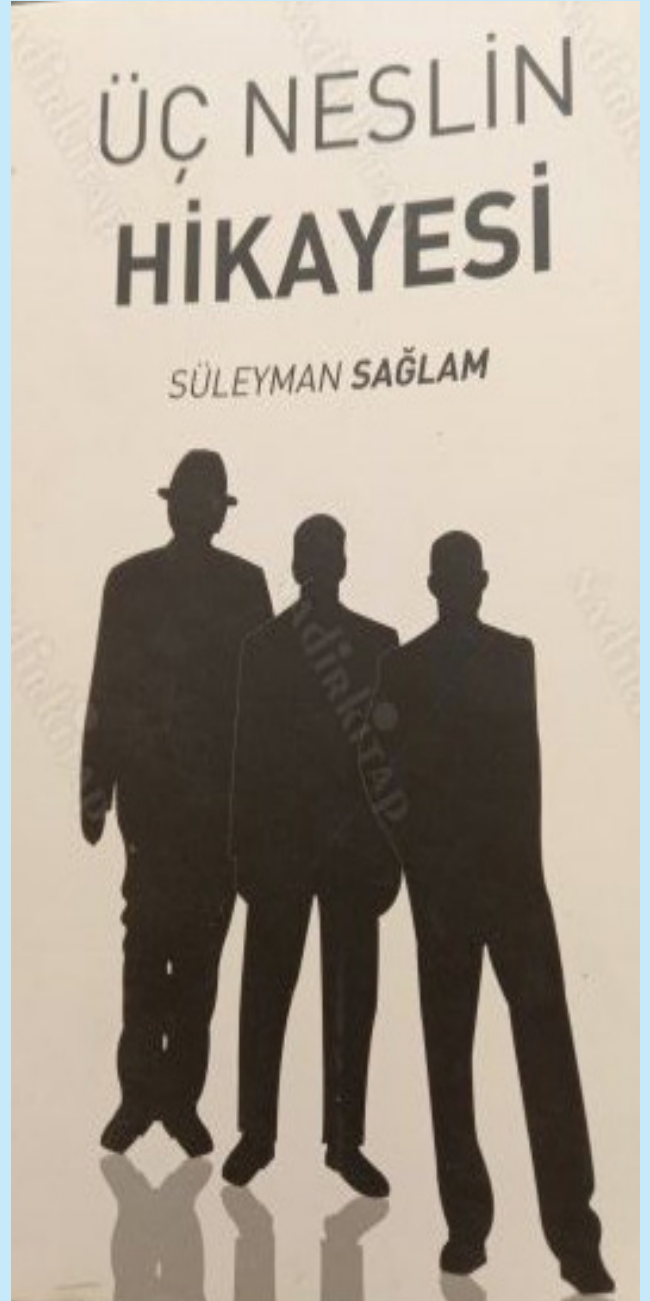
Teknik Hata: Şükrü'nün kız olduğunu kimsenin anlayamaması.

Kaynaklar

Süleyman Sağlam. Üç Neslin Hikâyesi, Bilge Kitabevi, Kayseri 2002.

Süleyman Sağlam. Yılanlı Dağı, Kayseri Büyükşehir Bel. Yay., 2011.

Giriş

OZANTÜRK'ÜN "SARIKAMIŞ" ŞİİRİYLE SARIKAMIŞ HAREKÂTI'NA EMPATİK BİR YAKLAŞIM (2)

Mehmet BİLGEHAN

Sarıkamış Harekâtı, Türk tarihinin en trajik olaylarından biridir ve genellikle stratejik hatalar, sert doğa koşulları ve on binlerce askerin donarak hayatını kaybetmesi üzerinden ele alınır. Ancak bu harekâta empatik bir yaklaşım, dönemin koşullarını, karar vericilerin niyetlerini ve askerlerin hislerini anlamaya yönelik bir perspektif sunabildiği gibi aynı zamanda o dönemde olaylara şahir olan insanların acılarını da anlayabiliriz.

Sarıkamış Harekâtı, Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesi'nde Ruslara karşı üstünlük sağlama girişiminin bir parçasıydı. Enver Paşa, büyük bir zafer kazanma umuduyla cesur ama riskli bir planı hayata geçirdi. Duygudaşlıkla (Empatik bir yaklaşımla), bu kararın ardındaki motivasyonları anlamaya çalışmak önemlidir: Enver Paşa, Osmanlı Devleti'nin sıkışmış durumda olduğu bir dönemde, Doğu Anadolu'daki Rus işgalini durdurmak ve bölgedeki Türk ve Müslüman halkı korumak için hızlı ve kesin bir zafer kazanmayı hedefliyordu.

Ozantürk tarihin tozlu sayfalarında duran bu olayı şiirine konu ederek dönemin sorumlularıyla ve bu olayda şehit olan Türk askerlerinin bacıları, anaları, kardaşları ile duygudaşlık kurmamızı ister.

sarıkamış harekâtını yöneten kadronun verdiği bu kararın ardında bir yurtseverlik duygusu ve büyük bir idealizm yattığını ancak planın eksiklikleri

ve kış şartlarının göz ardı edilmesi, trajedinin kaçınılmaz olduğunu da anlamamızı istmektedir.

Sarıkamış Harekâtı'na katılan askerlerin yaşadığı fiziksel ve duygusal zorlukları anlamak, empatiyi derinleştirir. Binlerce genç, vatan sevgisi ve ailelerini koruma güdüsüyle cepheye koşmuştu. Ancak bu gençler, -30 dereceye varan soğukta, yetersiz kıyafet ve beslenme şartlarında, zorlu bir coğrafyada hayatta kalmaya çalıştılar. ancak ağıt yakan nineyle kuracağımız duygudaşlık ile ninenin kardaşının iç sesiyle bağlantı kurabiliriz. Ninenin kardaşının. "Ayaklarım artık beni taşıyor, ama duramam. Eğer ben durursam, arkadaşım da durur, o da ölecek. Anam, vatan için savaştığımı biliyor. Belki bu geceyi göremem ama bu ülkenin çoçkları, çocukları, bizim çocuklarımız özgür bir ülkede yaşasın."

Enver Paşa ve harekâtı yöneten diğer komutanlar, alınan kararların sonuçlarını sonradan değerlendirdiklerinde büyük bir pişmanlık ve vicdan azaplarını yine onların yerine kendimizi koyarak anlayabiliriz. Çoğu zaman sonuçları önceden tahmin etmek zordur. Empatiyle baktığımızda, onların da bu kararları alırken bir zaferin hayalini kurduğunu, ancak sonuçta büyük bir trajediyle yüzleşmek zorunda kaldıklarını anlayabiliriz.

Sarıkamış Harekâtı'nı salt bir hata veya felaket olarak görmek yerine, olaya duygudaşlıkla (empatiyle) bakarak dönemin insanlarını ve koşullarını

anlamaya çalışabiliriz. İşte bunu ancak Ozantürk gibi anadilini çok iyi kullanan Türkçenin kelimeleri ile bir kuyumcu hasassiyetiyle ve Türk şiirini ustaca kullanan bir ozan gerçekleştirebilir.

Sarıkamış'ta hayatını kaybedenlerin fedakârlığı, bir milletin bağımsızlık mücadelesindeki derin anlamı vurgular. Duygudaşlık (Empati), nine figürüyle başlayan ve onun gözlerinde "aras aras" akan yaşlarla ve ninenin beyninde çakan tarifsiz şimşekler gibi düşüncelerle sessiz bir iletişimle ifade edilmeyen o ağıtı da hissedebiliriz. Çünkü işitme duyusu kodlarımızda ağıla ilgili derin duygusal ve lirik hafıza var. İşte Ozantürk bu dörtlükte asıl olarak bilinç altımızda mevcut olan "ağıt hafzasının sesini duygudaşlıkla dilemeye sevk ediyor. Bu sevk edişte herker kendi ninesinin sesinden dinlediği bir ağıtı hatırlayıp kendinden geçiyor.

Şimdi dörtlüğü daha yakın bir perspektitten inceleyelim:

2. Dörtlük

*Gözlerinden Aras Aras yaş aktı
Beyninde tarifsiz şimşekler çaktı
Şehit kardaşına bir ağıt yaktı
Feleğe kinini kustu, ağladı...*

Kavramlar ve İmgeler:

1. "Gözlerinden Aras Aras yaş aktı"

Bu dizede "gözyaşı" imgeler aracılığıyla ifade edilmiştir. aras kesik kesik akan bir nehir değil, coşkulu ve yoğun bir akışe dahiptir. burada araq" nehri "Aras Aras" ifadesiyle, şehit kardaşının aziz hatırası önünde gözyaşının kesik kesik değil

aksine tutamayn yoğun bir şekilde akan bir gözyaşı imgesi, yani fotoğrafı gözümüzün önüne seriliyor.

Aslında bu ifadesiyle ozantürk bize gözyaşının yalnızca fiziksel bir ağlama halinin ötesinde, derin içsel bir acıyı duygusuna duygudaşlık yapmamızı istiyor. "**Gözlerinden Aras Aras yaş aktı**" ifadesiyle Ozantürk, bir kaybın, bir acının dışavurumunun resmini kelimelerle, şiirin prozodik vurgularıyla hissettiriyor.

Sembolik bir MOTİF OLARAK "ARAS NEHRİ" NİN ŞİİRDE TELMİH EDİLMESİ SARIKAMIŞ HAREâtının bir bölümünün bu nehir çevresinde geçmekte olduğu gerçeğini de bize mhatırlatıyor.

Bölgede bulunan Aras Nehri, 1.059 km uzunluğunda olup, bu uzunluğun 548 kilometresi Türkiye topraklarında yer almaktadır. Nehir, Bingöl Dağı'nın (3.194 m) kuzeybatı yamaçlarında yer alan çok sayıda kaynağın birleşmesiyle oluşur. Başlangıçta güneyden kuzeye doğru akarken, daha sonra kuzeydoğuya, ardından doğuya yönelir. Aras, Tekman Havzası'ndan geçerken birçok küçük kol alır ve bu kolların bazıları soldan, bazıları ise sağdan nehre katılır.

Aras, Pasinler Ovası'ndan geçerken önemli bir jeolojik yapıyı takip eder ve burada ünlü Çoban Köprüsü'nün altından geçer. Pasinler Ovası'ndan sonra, nehir güneydoğu yönünde devam eder ve burada çok sayıda küçük dereden su alır. Bu süreç, Aras Nehri'nin çeşitli bölgelerden geçerken ekolojik ve tarımsal açıdan büyük bir öneme sahip

olduğunu gösterir.

Tarihi açıdan Aras Nehri, eski çağlardan günümüze kadar çeşitli devletler arasında sınır işlevi görmüştür. Örneğin, Aras, Med ve Urartu Krallıkları arasında bir sınır oluşturmuş, ardından Bizans ve Selçuklu İmparatorlukları arasında da sınır olmuş, Orta Çağ'da ise Osmanlı, Rus ve İran İmparatorlukları arasında sınır çizgisi olarak kullanılmıştır.

Bunun yanı sıra, Aras Nehri, hem askeri hem de kültürel açıdan önemli bir rol oynamıştır. Birçok büyük savaş bu nehrin çevresinde gerçekleşmiş, Aras Vadisi, pek çok istilâ ordusunun takip ettiği bir güzergâh olmuştur. Ayrıca, eski dönemlerde Aras Nehri'nin suları, hastalıklara şifa verdiği inandırılmış ve kutsal bir yer olarak kabul edilmiştir.

Bugün, Aras Nehri, Türkiye, Ermenistan ve İran arasındaki sınırı belirlemeye devam etmektedir ve bölgenin siyasi, kültürel ve ekolojik yapısında büyük bir rol oynamaktadır.

Bu dönemde bu bölge "Kafkas Cephesi" olarak adlandırılmış ve Osmanlı müttefikleri olan Almanya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun diğer cephelerdeki yükünü hafifletmek amacıyla bu cepheyi açarak Rusları oyalamamızı istemişlerdir. Alman stratejisi Rus kuvvetlerini Kafkasya'da oyalamak ve onları Avrupa cephesinden uzaklaştırmak istemiştir.

Plan, kuşatma ve imha taktiği üzerine inşa edilmişti. Harekâtın detayları şu şekilde tasarlanmıştır. Ozantürk Aras nehri ve vadisinde yapılan mücadeleleri de "telmiş" ederek bu tarihi gerçekleri öğrenmemizi istemektedir.

Evet, bu mısraları okurken bu tarihi gerçekleri hatırlamaktan kendimizi alıkoyamayız:

Alamanlarla hazırlanan bu plana göre. 11. Kolordu ve Süvari Tümeni, Aras Nehri'nin güney ve kuzeyindeki Rus kuvvetlerini oyalayarak dikkati başka yöne çekmek için göstermelik saldırılar düzenleyecekti. Ana harekâtı gerçekleştirecek olan 9. ve 10. Kolordular, Bardız ve Oltu üzerinden ilerleyerek düşmanın sağ kanadını kuşatacak, Sarıkamış'ı ele geçirmeyi hedefleyecekti. Nihai amaç, Sarıkamış'ın alınmasıyla Rus kuvvetlerinin hem lojistik hem de stratejik açıdan köşeye sıkıştırılmasıydı.

Empatik Bir Perspektiften Değerlendirme

Bu plan, kağıt üzerinde oldukça etkileyici ve

cesur görünmekle birlikte, uygulamada ciddi riskler barındırıyordu. Kış mevsiminde, dağlık bir coğrafyada, donanım ve lojistik imkanların yetersiz olduğu koşullarda böylesi karmaşık bir taarruz planının başarıya ulaşması oldukça zordu. Ancak o dönemin Osmanlı karar alıcıları açısından bakıldığında, bu harekâtın zaferle sonuçlanması, yalnızca Doğu Cephesi'nde değil, savaşın genel seyrinde de dengeyi değiştirebilecek bir umut ışığıydı.

Planı hazırlayanlar, böylesine büyük bir stratejiyi hayata geçirirken sadece askeri sonuçları değil, bir ulusun kaderini de göz önünde bulunduruyordu. Ancak, sert kış koşulları, iletişim eksiklikleri ve lojistik yetersizlikler, bu büyük idealin trajik bir şekilde sonlanmasına yol açtı.

Sarıkamış Harekâtı'nın ilk aşamalarında elde edilen başarılar, Osmanlı ordusunda hem taktiksel hem de moral açısından önemli bir etkide bulunmuştu. 22 Aralık 1914'te başlayan harekâtın başlangıç safhasında, Hafız Hakkı Paşa komutasındaki 10. Kolordu, Narman-Kaleboğazi'nde konuşlanmış Rus tugayını püskürtmüş, Oltu Muharebesi'nde bu tugayı tamamen imha ederek önemli bir zafer elde etmiştir. Ayrıca bu zaferle birlikte Ruslara ait toplar ele geçirilmiş ve 1.000 kadar asker esir alınmıştır.

Plan Değişikliği ve Stratejik Hata

Oltu'daki bu başarı, Osmanlı komutanlarının moralini yükseltmiş ve harekâtın seyri konusunda daha cesur kararlar alınmasına yol açmıştır. Rusları Kars'a ulaşmadan durdurmak ve kuşatmayı derinleştirmek amacıyla 10. Kolordu'nun doğuya kaydırılması kararlaştırılmıştır. Ancak bu değişiklik, orijinal planın tutarlılığını ve etkili lojistik desteği zayıflatmıştır.

Hem Enver Paşa hem de Hafız Hakkı Paşa, Oltu'daki zaferden sonra Rusların direnme gücünün kırıldığını ve bundan sonra ciddi bir savaş olmadan geri çekileceklerini düşünmüştür. Ancak bu, düşman kuvvetlerini küçümsemekle birlikte ciddi bir stratejik yanılgıya işaret eder. Bu varsayım, harekâtın sonraki aşamalarında Osmanlı kuvvetlerinin, Rusların beklenmedik karşı hamleleri ve bölgenin zorlu kış şartlarıyla baş edememesiyle ağır kayıplara yol açmıştır.

Yanılığın Bedeli

Bu stratejik hata, Osmanlı ordusunun hem

taktiksel pozisyonunu zayıflatmış hem de ikmal hatlarının bozulmasına neden olmuştur. 15 kilometrelik doğuya kaydırma, askerlerin daha zorlu arazi ve hava şartlarına maruz kalmasına yol açmış, lojistik desteğin zayıflamasıyla birlikte zayıflama hızla artmıştır. Ruslar, beklenilen aksine, dirençlerini sürdürerek Osmanlı kuvvetlerini hem yıpratmış hem de harekâtın planlanan hedeflere ulaşmasını engellemiştir.

Bu olay, savaş meydanında başarı elde etmenin tek başına yeterli olmadığını, elde edilen avantajların dikkatli bir şekilde yönetilmesi gerektiğini göstermektedir. Oltu'da kazanılan zafer, doğru analiz edilmediği ve düşmanın niyetleri yanlış değerlendirildiği için, Sarıkamış Harekâtı'nın sonunda yaşanan trajedinin temel sebeplerinden biri haline gelmiştir. Bu hata, bir yandan savaşın doğasında var olan belirsizlikleri, diğer yandan ise savaş alanındaki yanlış değerlendirmelerin bedelini açıkça ortaya koymaktadır.

Dost Ateşi Olayı

Oltu yakınlarında yaşanan dost ateşi olayı, savaşın hazırlık eksikliği ve iletişim problemlerinin ne derece büyük sonuçlar doğurabileceğini açıkça göstermiştir.

Yeterli arazi bilgisine sahip olmayan ve haberleşme imkanlarının sınırlı olduğu 31. ve 32. Tümenler, birbirini düşman zannederek çatışmaya girmiştir. 31. Tümen'i Rus kuvvetleri sanan 32. Tümen, ateş açmış, buna karşılık veren 31. Tümen de benzer bir yanılıyla karşılık vermiştir. Bu trajik olay, genç bir subay olan Teğmen Rasim'in durumu fark etmesiyle daha büyük bir felakete dönüşmeden sonlanmıştır. Ancak, olay sırasında hem birçok asker hayatını kaybetmiş hem de sınırlı cephane gereksiz yere harcanmıştır.

Bu tür hatalar, sadece insan ve lojistik kayıplarına yol açmakla kalmamış, aynı zamanda harekâtın koordinasyon eksikliğini de gözler önüne sermiştir. 9. ve 10. Kolordular arasındaki iletişim kopukluğu, birliklerin birbirinden uzaklaşmasına ve ordunun parçalanmasına neden olmuştur. Zorlu arazi şartları, derin vadiler ve geçitlerle birleşince birlikler arasındaki irtibat tamamen kesilmiştir.

Enver Paşa'nın Liderlik Yaklaşımı

Harekâtın diğer kritik bir unsuru, Osmanlı ordularının başkumandan vekili Enver Paşa'nın liderlik tarzı olmuştur. Enver Paşa, harekâtı geriden

yönetmek yerine ordunun ön saflarında bulunmayı tercih etmiş ve ağır kış koşullarına askeriyle birlikte katlanmıştır.

Bu tutum, askerlerin moralini artırma açısından olumlu bir etki yaratmışsa da askeri komuta açısından stratejik bir hataydı. Harekâtın genel seyrine hâkim olunması gereken bir pozisyondan uzak kalınması, taktiksel kararların alınmasını zorlaştırmıştır. Almanların trabzone gemiyle nakliye ettikleri gemiyi Rusların haber alıp bombalamasıyla aözellikle 9. Kolordu'ya bağlı 29. Tümen'in kıyafet ve ekipman eksikliğiyle savaşa katılmalarını mecbur kılmıştır. İnce bir kaput ve çarıkla donanmış askerler, Bardız hedefine doğru ilerlerken yolda donarak ölen silah arkadaşlarının cesetleriyle karşılaşmışlardır. Arkadan gelen 17. Tümen ise kar fırtınasına yakalanarak askerlerinin yarısını kaybetmiştir. Bu kayıplar, harekâtın lojistik hazırlıksızlığını açıkça göstermektedir.

Kolordu Erkân-ı Harbiye Reisi Nasuh Bey'in esir alınması

Osmanlı ordusunun yaşadığı diğer bir kritik kayıp, Kolordu Erkân-ı Harbiye Reisi Nasuh Bey'in esir alınması ve planların Rusların eline geçmesidir. Ele geçirilen bu belgeler, Ruslara harekâtın ayrıntılarını göstermiş ve savunma stratejilerinde avantaj sağlamıştır. Bazı Rus subaylar geri çekilmeyi önerse de General Yudenic, Osmanlıların yaşadığı zorlukları öngörerek bu fikri reddetmiş ve harekâtı başarıyla yönetmiştir.

Sarıkamış Harekâtı, tarihsel bir perspektifle değerlendirildiğinde, insan iradesinin ve liderliğinin sınırlarını zorlayan bir olaydır. Osmanlı ordusunun yaşadığı iletişim eksiklikleri, lojistik yetersizlikler ve stratejik hatalar, askeri başarı şansını büyük ölçüde baltalamıştır. Ancak, bu hatalar ve zorluklar, dönemin koşulları ve karar alıcıların üzerinde hissettiği baskılar göz önüne alındığında, daha empatik bir anlayışla değerlendirilmeyi hak etmektedir.

Aras Nehri, harekâtın hem coğrafi hem de sembolik merkezlerinden biri olarak, doğayla insan arasındaki çatışmayı somutlaştırır. Harekât sırasında Osmanlı askerleri, nehrin dondurucu kıyılarında ilerlerken, donanım yetersizlikleri ve sert kış şartlarıyla mücadele etmiş; nehir, bazen umudu, bazen ise geçit vermez bir engeli temsil etmiştir.

Ozantürk, derin bir duygudaşlıkla tarihin tozlu sayfalarını bize aralamış ve bu zorlu tabloyu anlamak için dönemin şartlarına empatiyle yaklaşmamızı istemiştir. Askerlerin açlık, soğuk ve ölümle sınındığı anlar, onların fedakarlıklarını daha derinden anlamayı gerektirir. Sarıkamış, stratejik hataların ötesinde, insanlık tarihinin en acımasız gerçeklerinden biri olan savaşın insani bedelini gözler önüne sererken, bizlere geçmişe daha şefkatli ve anlayışlı bir bakışla yaklaşmamızı gerektiğini hatırlatır.

Biz tarihin bu sayfasını kapatıp, diğer sayfalarına kapı aralamak için ikinci mısraya derin duygudaşlıkla yaklaşalım. Bu şiiri anlamak için özellikle Ozamtürk ile de “duygudaşlık” gereklidir.

2. “Beyninde tarifsiz şimşekler çaktı”

Beyinde “tarifsiz şimşekler” çakması, bir zihinsel şok ve kafa karışıklığını simgeler. Şimşekler, aynı zamanda aniden gelişen bir düşünsel aydınlanma ya da zihinsel sarsıntının sembolüdür. Bu ifade, kişinin içinde bulunduğu ruh halinin karmaşıklığını, travmatik bir olay karşısında zihnin birdenbire aydınlanmasını ya da bocalamasını betimler.

Beyninde tarifsiz şimşekler çaktı” ifadesi, bir kişinin aniden güçlü bir farkındalık, duygu ya da düşünceyle sarsıldığını anlatan bir metafordur. Bu ifade genellikle şu durumları tasvir eder:

Ani Bir Fikir ya da İlham

Kişinin bir anda zihninde yeni bir düşünce, çözüm ya da parlak bir fikir belirmesi.

Yoğun Bir Şok ya da Heyecan:

Kişinin çok güçlü bir şaşkınlık, korku, heyecan veya coşku hissetmesi.

Derin Bir Farkındalık:

Farkındalık, O ana kadar farkında olmadığı bir gerçeğin ya da anlamın bir anda zihninde netleşmesidir. “Sarıkamış Harekâtı” bağlamında “beyninde tarifsiz şimşekler çaktı” ifadesi, olayın bireyler veya toplum üzerindeki derin farkındalık ve uyanışı simgeler. Bu ifade, harekâtın neden olduğu trajik sonuçların fark edilmesiyle oluşan ani ve güçlü bir aydınlanmayı betimlemek için kullanılabilir. Sarıkamış Harekâtı’nın tarihî ve insani yönleriyle ilişkilendirilerek şu şekillerde anlamlandırılabilir:

Milli Bilincin Uyanışı:

Harekât sırasında yaşanan büyük kayıplar, savaşın acımasızlığına dair toplumsal bir farkındalık

oluşturmuştur. Şimşek metaforu, halkın savaşın stratejik hatalarını ve askerlerin yaşadığı zorlukları anlamasıyla oluşan acı bir uyanışı ifade edebilir. Bu durum, tarih boyunca fedakârlıkların unutulmaması ve ders alınması gerektiği bilincini uyandırmıştır.

İnsani Duyguların Güçlenmesi:

Sarıkamış’ın dondurucu şartlarında hayatını kaybeden askerlerin hatıraları, bireylerin empati kurmasına ve onların fedakarlığını daha derinden hissetmesine yol açar. Beyinde çakan şimşekler, bu fedakarlığın büyüklüğünü idrak etmekle gelen yoğun bir duygusal etkiyi simgeler.

Stratejik ve Tarihî Derslerin Fark Edilmesi:

Sarıkamış, askeri planlamanın yetersizlikleri ve doğanın gücüne karşı insanın çaresizliği konusunda önemli bir ders niteliğindedir. Bu ifade, o dönem liderlerinin ve halkının, stratejik hataların ağır sonuçlarını idrak etmesiyle oluşan bir uyanışı temsil edebilir.

Bu anlamda, “beyninde tarifsiz şimşekler çaktı,” Sarıkamış’ın insanlara savaşın hem fiziksel hem de manevi bedelini hatırlatan bir aydınlanma anını simgeler. Bu, kayıpların unutulmaması ve geleceğe dair daha bilinçli adımlar atılması gerektiğini vurgular.

3. “Şehit kardeşine bir ağıt yaktı”

“Şehit,” Arapça kökenli bir kelime olup, “Allah yolunda hayatını kaybeden” anlamına gelir. Türk kültüründe ve İslam toplumlarında, “şehit” olmak, en yüce fedakârlık olarak kabul edilir. Şehitler, savaşlarda veya herhangi bir mücadelenin içinde vatan, din ya da toplumsal bir amaç uğruna hayatlarını kaybeden kişilerdir.

Şehit, yalnızca ölümle değil, aynı zamanda mücadelenin ve fedakârlığın simgesidir. Bu kavram, kişinin uğruna can verdiği değerler uğrunda gösterdiği kahramanlık ve yüksek cesaretle özdeşleşir.

Şehitler, toplumlar için önemli simgelerdir. Savaşlarda ya da özgürlük mücadelesinde hayatlarını kaybeden kişiler, sadece yakınları tarafından değil, tüm toplum tarafından anılır ve saygı gösterilir. Türk kültüründe şehitler, tüm toplumu birleştiren, ulusal birliğin ve bağımsızlığın simgesidir.

Şehitler, sadece fiziksel olarak kaybedilen kişiler değil, aynı zamanda toplumsal bir sorumluluğun ve manevi yükün temsilcileridir.

Onların anısı, sadece ölmeden önceki hayatlarıyla değil, geride bıraktıkları mirasla da yaşar. Şehit kardeşliği,” bir milletin, vatanı uğruna canını feda eden şehitlerin anısına duyulan saygıyı ve şehitlerin geride bıraktığı değerler etrafında oluşan dayanışmayı simgeler.

Şehit Kardeşliği ve Şehit Kardeşi Olmak

Şehitler, yalnızca bireysel olarak değil, toplumsal bir bağ kurarak, milletin birliğini ve direncini pekiştirirler. Bu kavram, şehitlerin birbirine olan manevi yakınlıklarını ve vatan için verilen mücadelenin kutsallığını ifade eder. Şehitler arasındaki “kardeşlik” de, vatan uğruna omuz omuza verdikleri mücadele, paylaştıkları idealler ve nihayetinde aralarındaki sonsuz bağ ile şekillenir.

Şehit kardeşliği, aynı ideal uğruna hayatlarını feda edenlerin oluşturduğu bir dayanışmayı ifade eder. Her biri, özgürlük, bağımsızlık ve vatan sevgisi için canlarını verir. Bu ortak hedef, onları birbirine yaklaştıran ve aralarındaki bağı kuvvetlendiren bir unsurdur. Şehitler, milletin bağımsızlığı, huzuru ve geleceği için aynı kutsal değeri paylaşmışlardır.

Şehit kardeşliği, yalnızca bir toplumsal dayanışma değil, aynı zamanda manevi bir bağdır. Şehitlerin ruhları arasında bir kardeşlik bulunur; bu bağ, ölümsüzdür ve zamanla daha da güçlenir. Şehitler, birbirlerini tanımamış olsalar da, aynı idealleri taşıdıkları ve aynı kutsal değerler için can verdikleri için aralarında bir manevi kardeşlik vardır.

Şehitler arasındaki kardeşlik, fedakârlık ve vatan sevgisinin simgesidir. Her bir şehit, hayatını milletin ve vatanının geleceği için feda etmiştir. Bu kardeşlik, halkın birliğini güçlendirir, milli kimliği pekiştirir ve vatan için verilen mücadelenin kutsallığını hatırlatır.

Şehit kardeşliği, yalnızca şehitlerin kendileri arasında değil, tüm milleti etkileyen bir birlik duygusu yaratır. Şehitler, milletin bir arada durma gücünü ve moralini temsil eder. Şehitlerin anıları, geride kalan halkı birleştirir, ulusal dayanışmayı pekiştirir. Her şehit, geride bıraktığı değerlerle tüm halkı aynı amaca yönlendirir.

Şehitler arasındaki kardeşlik, milletin belleğinde bir iz bırakır ve bir halkın kimliğini şekillendirir. Bu kardeşlik, vatan için ödenen bedelin kutsallığını simgeler ve millete şehitlerin ruhunu yaşatma sorumluluğunu hatırlatır. Aynı zamanda, şehitlerin

anısına sahip çıkmak ve onları anmak, toplumun kültürel değerlerini koruma ve geleceğe taşıma anlamına gelir.

Şehit kardeşliği, vatanı için canını feda edenlerin manevi bağlarını simgeler ve bu kardeşlik, halkın birliğini, dayanışmasını ve moralini güçlendirir. Şehitler, yalnızca birer kahraman değil, aynı zamanda bir milletin birlikteliğini sağlayan manevi önderlerdir. Bu kardeşlik, milletin tarihteki zaferlerinin, fedakârlıklarının ve ulusal direncinin sembolüdür. Ağıt, kayıplara, acılara ve ölüme duyulan derin saygı ve hüznle yazılan bir türdür. “Şehit kardeşine ağıt yakmak”, savaşta hayatını kaybeden bir yakına duyulan acı ve özlemi simgeler. Burada, bir ulusal veya manevi kayıp üzerinden acıyı ifade etme biçimi söz konusudur.

Ağıt Ve Ağıt Yakmak

“Ağıt yakmak” ifadesi, bir kişinin kaybettiği birini derin bir yas ve üzüntüyle anması, acısını dile getirmesi anlamına gelir. Bu geleneksel ifade, genellikle ölen birinin ardından duyulan büyük kederin bir dışavurumu olarak kullanılır ve yas tutma sürecinde önemli bir kültürel ve duygusal ritüel halini alır. Ağıt yakmak, hem sözlü hem de müziksel bir biçimde yapılabilir ve kaybın büyüklüğünü, o kişiyle olan bağın derinliğini anlatmak için kullanılır.

Ağıt, bir kaybın ardından duyulan acıyı, boşluğu ve hüznü duyguları dile getirmenin bir yoludur. Bu, kişinin ölümüne karşı duyulan derin üzüntü ve sevgiyle birleşir.

Ağıt, sadece bireysel bir yas tutma biçimi değil, aynı zamanda toplumun ortak acısını ifade etme şeklidir. Türk kültüründe ve birçok başka kültürde, bir kişinin ölümü toplumsal bir kayıp olarak görülür ve bu kayıp üzerine sesli yas tutulur.

Ağıt yakmak, genellikle ölen kişinin hatırasını yaşatmak ve kaybın büyüklüğünü daha derinlemesine hissetmek için yapılan bir şeydir. Kimi zaman bu ağıt, sadece acıyı değil, aynı zamanda kaybedilen kişinin yüceltilmesi ve hatırlanması anlamına gelir.

Ağıt, kaybedilen kişinin hatırasıyla bir bağ kurma yoludur. Aynı zamanda ölen kişinin değerinin, toplumsal ya da ailevi bağlamda ne kadar önemli olduğunu vurgular.

Sonuç olarak, “ağıt yakmak,” kaybedilen kişinin ardında bıraktığı boşluğu, sevgi ve acıyı dile getiren,

derin bir saygı ve hüznün ifadesidir. Bu geleneksel ritüel, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde yaşanan kaybın duygusal yükünü paylaşmanın ve hatırlamanın bir yoludur.

“Şehit kardeşine bir ağıt yaktı” ifadesi, derin bir üzüntü, kayıp ve yas duygusunun güçlü bir dışavurumunu temsil eder. Ağıt yakma, geleneksel olarak, kaybedilen bir kişinin ardından duyulan acının sözlü veya müzikal bir şekilde dile getirilmesidir. Bu ifadeyi anlamlandırırken şu noktalar öne çıkar:

Derin Yas ve Kederin Dışavurumu

Şehit kardeşi, kaybettiği kişinin yokluğunu yürekten hisseder ve bu acıyı sözler, ağıtlar veya içten gelen bir melodiyle ifade eder. Ağıt, kaybın büyüklüğüne dair hem bireysel hem de toplumsal bir farkındalık yaratır.

Kardeşlik Bağlarının Kutsallığı

Bu ifade, kardeşlik bağlarının derinliğini ve kayıp karşısında duyulan acının şiddetini simgeler. Ağıt, yalnızca bir yas değil, aynı zamanda kardeşine duyulan sevginin ve onun hatırasını yaşatma isteğinin de bir sembolüdür.

Şehitlik ve Vatanseverlik Teması

Bir şehit için yakılan ağıt, bireysel kaybın ötesine geçerek, milletin ortak acısını ve fedakarlıkların büyüklüğünü hatırlatır. Kardeşin ağıtı, vatan uğruna verilen bu kurbanın değerini ve anlamını yüceltir.

Tarihi ve Kültürel Anlam Ağıt yakma

Türk kültüründe tarih boyunca kayıplar karşısında bir anma ve yas biçimi olmuştur. Bu ifade, kaybedilen kişinin hatırasını yaşatmaya, onun kahramanlığını ve fedakarlığını ölümsüzleştirmeye yönelik güçlü bir geleneksel anlam taşır. Bu bağlamda, “şehit kardeşine bir ağıt yaktı” ifadesi, sadece bir acının dile gelişi değil, aynı zamanda kardeşlik, vatan sevgisi ve tarihsel bilincin duygusal bir dışavurumudur. Bu ağıt, hem kayıpların unutulmayacağını hem de fedakarlıkların değerinin nesiller boyu hatırlanacağını sembolize eder.

4. “Feleğe kinini kustu, ağladı”:

“Felek” kelimesi, genellikle talih, kader veya yazgıyı temsil eder. Burada “felek”, insanın başına gelen acıları, zorlukları ve haksızlıkları simgeleyen bir kavram olarak kullanılmıştır. “Kinini kustu” ifadesi, feleğe duyulan öfkenin, bireyin iç dünyasında dışa vurumunu gösterir. “Ağladı” ise

bu öfkenin ve acının nihayetinde duygusal bir boşalma ile sona erdiğini ima eder.

Felek, Türk edebiyatında ve özellikle halk şiirinde sıkça karşılaşılan bir kavramdır. Arapçadan dilimize geçmiş olan bu kelime, “kader”, “talih” veya “kaderin sahibi” anlamında kullanılır. Felek, bazen tanrı veya evrensel güçle ilişkilendirilse de daha çok insanın başına gelen olayların ve yaşadığı talihsizliklerin sembolü olarak ortaya çıkar. Kaderin bir temsilcisi gibi düşünülebilir ve insanın yaşadığı kötü olayları ya da acıları kontrol eden, belirleyen güç olarak betimlenir. Felek, aynı zamanda bir anlamda kötülüklerin, sıkıntıların, felaketlerin kaynağı gibi de görülür.

Kinini kusmak ifadesi, bir kişinin içindeki öfkeyi, nefreti ya da kırgınlıkları dışa vurması anlamında kullanılır. “Kin” kelimesi, derin bir öfke, düşmanlık ve nefret duygusunu ifade eder. Bir insan kinini kusarsa, uzun süredir içinde biriktirdiği öfkeyi, kırgınlıkları ve olumsuz duyguları dışa vurur; yani içindeki negatif enerjiyi serbest bırakır. Bu tür bir ifade, kişinin ruh halinin ne kadar yoğun ve derin olduğunu, duygusal yükünün ne kadar ağır olduğunu gösterir. Kinini kusmak, bazen bir rahatlama, bazen de daha fazla bir yıkım anlamına gelebilir, çünkü bu tür duygular genellikle insanı zayıf ve kırılğan yapar.

“Feleğe kinini kustu, ağladı” ifadesinde, felek (kader) ile insanın kinini kusta eylemi bir arada kullanılarak derin bir anlam yüklenmiştir. Bu ifade, bir kişinin yaşadığı talihsizliklere ve zor zamanlara karşı duyduğu öfkenin, kaderine karşı beslediği kinle birleştiğini anlatır. Kişi, felekten (kaderden) duyduğu öfkeyi dışa vurmakta, yaşamının zorluklarına, uğradığı haksızlıklara ve acılara karşı içindeki birikmiş nefret ve kırgınlığı serbest bırakmaktadır. Ağlama ise, duygusal bir boşalma ve acının dışa vurumu olarak görülür.

Bu ifade, bir insanın kaderine karşı duyduğu isyanı, yaşadığı acılar ve haksızlıklar karşısındaki umutsuzluğunu ve içsel çatışmasını vurgular. Feleğe kinini kusmak, kişinin kaderine duyduğu öfkeyi, ona karşı hissedilen nefreti ve acıyı bir şekilde dışarıya çıkarması olarak anlaşılabilir.

“Feleğe kinini kustu, ağladı” ifadesi, bir ninenin şehit kardeşi olarak yaşadığı acı ve isyanı derinlemesine anlatan güçlü bir duygusal yük taşır. Bu ifade, özellikle kaderin acımasızlığına karşı

duyulan öfke ve insanın yaşadığı kayıplara karşı hissedilen umutsuzluk ile örtüşür. Bir ninenin şehit olan kardeşinin kaybı, yalnızca bir yakınını kaybetmekle kalmaz, aynı zamanda hayatta kalanın kardeşi için duyduğu derin boşluk ve kırıklık ile şekillenir.

Mısranın Yarattığı Duygudaşlık (Empati)

Okuyucu ya da dinleyici, şehit olan bir kardeşe duyulan derin sevgi ve özlemi de hissedebilir. Kayıplarla ilgili duygusal bir bağ kurarak, sadece ninenin değil, kendi hayatındaki kayıpları da yeniden hatırlayabilir. Bu, çok daha evrensel bir duyguya dönüşür ve insanın acıyı, kaybı, öfkeyi, sevgiyi ve isyanı yaşarken ne kadar kırılabilir ve duygusal olduğunu düşündürür.

Duygu-düşünce bağlamında empati, bir kişinin başkalarının duygularını, düşüncelerini ve deneyimlerini anlaması ve hissedebilmesidir. Bu, sadece mantıklı bir şekilde anlamakla kalmayıp, aynı zamanda o duyguyu içsel olarak hissedebilmekle de ilgilidir. Empatik bir bakış açısıyla, birinin yaşadığı acı, sevinç, korku ya da huzur gibi duyguları hissetmek, kişinin kendisini başkasının yerine koyarak anlamaya çalışmasıdır. Şehit olan bir kardeşin acısını anlayabilmek, ya da bir annenin kaybettiği evladının yokluğuyla başa çıkabilmek için empatik bir bağ kurmak gerekir. Empati, bir kişinin yaşadığı bu duygusal travmayı anlamak için duygusal derinliği ve içsel bir yakınlık oluşturur. Bu bağlamda, empati duygusunun, dinleyiciyi veya okuyucuyu yalnızca anlatılan olayla değil, aynı zamanda o olayın arkasındaki insanın kalbiyle de birleştirdiği söylenebilir.

Empati, bir hikâye ya da şiir aracılığıyla da çok derin bir etki bırakabilir. Özellikle “Feleğe kinini kustu, ağladı” gibi duygusal bir ifade üzerinden kurulan empatik bir bağ, okuyucunun iç dünyasında yankı bulur. Bu tür bir empatik anlayış, yalnızca bir kişinin acısını anlamakla sınırlı kalmaz, aynı zamanda o acının toplumsal, kültürel ve bireysel yansımalarını da içinde barındırır. Dinleyici, şehit olan birinin kaybını sadece bir olayı anlamak olarak görmez; bunun yerine, kaybedilen hayatın arkasındaki insanın duygusal yolculuğunu da hissedebilir. Bu, bireysel bir acının toplumsal bir yansıması ve her bir kaybın ardında var olan sevinç, öfke, aşk ve ıstırap gibi evrensel duyguları anlamak anlamına gelir. Empatik bir yaklaşım, bu duygusal

derinliklere inerek, insanı sadece başkalarının duygularına yakınlaştırmakla kalmaz, kendi iç dünyasıyla da yüzleştirir.

Mısranın Yansıttığı Kültürel ve Tarihi Kodlar

“Feleğe kinini kustu, ağladı” gibi bir ifade, Türk kültüründe derin bir anlam taşır. “Felek” kelimesi, kaderi, talihi veya yazgıyı simgeler ve bu, Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinden itibaren halk arasında sıkça kullanılan bir motif olmuştur. Osmanlı’da özellikle sosyal sınıflar arasında eşitsizlikler, savaşlar ve doğal felaketlerle birlikte insanlar, kaderi hem düşman hem de hissettiklerini onunla paylaşan bir dost olarak görmesi birbirinden tezat iki duygudur.

“Kinini kustu” ifadesi ise, bu öfkenin dışa vurulmasıdır. Bu kültürel kodlar, halkın kaderi ve yaşamın zorluklarına karşı duyduğu derin çaresizlik ve isyanı simgeler. Aynı zamanda, bireylerin kaderi değiştiremeyecek olmanın verdiği yalnızlık ve acıyı da anlatır.

Tarihi açıdan bakıldığında, bu mısra özellikle savaş yıllarındaki kolektif hafızaya dayanır. Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde, özellikle I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı yıllarında, pek çok kayıp yaşanmış, toplum büyük acılar çekmiştir.

“Şehitler”, bu kayıpların sembolüdür ve halk arasında şehitlere duyulan saygı ve minnettarlık da büyük bir yer tutar.

“Feleğe kinini kustu” ifadesi, şehitlerin ardında bırakılan acıyı, kaybedilen yaşamları ve bu kayıpların toplumsal düzeyde yarattığı büyük travmayı anlatır. Bu tür imgeler, sadece bireysel bir öfkenin değil, aynı zamanda bir ulusun yaşadığı derin yaraların ve bu yaraların zamanla nasıl kolektif bir kimlik haline geldiğinin de bir ifadesidir. Böylece, mısra, tarihsel ve kültürel bağlamda bir halkın ortak acısını, mücadelesini ve direncini simgeler. “Feleğe kinini kustu, ağladı” dörtlüğü, derin bir toplumsal ve kültürel anlam taşır.

Türk kültüründe “felek” kelimesi, genellikle kader, talih veya yazgı anlamında kullanılır ve insanların hayatında kontrol edemedikleri, üzerinde etkili olamadıkları olayları simgeler. Burada, feleğin kinini kusması, adeta bir kaderin acımasızlığına duyulan öfkenin dışa vurulması

anlamına gelir. Bu ifade, geleneksel olarak “felek” tarafından yapılan haksızlıklara karşı duyulan isyanı simgeler.

Türk halk edebiyatı ve şiir geleneğinde sıkça yer alan “felek” figürü, bir insanın yaşamında başına gelen olumsuz olaylarla savaşıyor, bu olumsuzlukları bir şekilde içselleştiren ve onlara karşı direnen bir özneyi temsil eder. Bu bakımdan, feleğe duyulan öfke ve ağlama, hem bireysel bir trajediyi hem de kolektif bir acıyı anlatır.

Tarihi kodlar açısından ise, bu dörtlük, özellikle savaş ve kayıpların yoğun yaşandığı dönemlerde halkın psikolojik durumunu yansıtır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde, özellikle I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı yıllarında, halkın büyük kayıplar verdiği bir süreç yaşanmıştır. Bu kayıplar, hem askerî hem de ailevi düzeyde toplumun üzerinde derin izler bırakmıştır. Şehitlik, Türk kültüründe önemli bir yer tutar ve şehitlerin ardından duyulan acı ve öfke, toplumun ortak hissiyatının bir parçasıdır. “Feleğe kinini kustu” ifadesi, bu kayıpların getirdiği üzüntüye ve feleğin, yani kadere duyulan kızgınlığa işaret eder. Bu tür ifadeler, halkın acıyı anlamlandırmaya çalışırken kullandığı kültürel araçlardan biridir ve tarihi bir bağlamda, büyük bir ulusal kimlik ve fedakârlık duygusunun şekillenmesine katkı sağlar. Bu şekilde, dörtlük hem bireysel acıyı hem de ulusal bir kaybı yansıtarak, kültürel ve tarihsel bir derinlik oluşturur.

2. Edebi Sanatlar

Tezat (Zıtlık):Şiir, acı ve öfkenin iç içe geçtiği bir yapıya sahip. Bir yanda gözyaşı ve ağıt gibi hüznülmimgeler yer alırken, diğeryanda “kinini kustu” gibi öfke ve hiddet barındıran ifadeler vardır. Bu, zıtlıklar üzerinden bir gerilim yaratır. Acının ve öfkenin birbirine karışması, bireyin karmaşık ruh halini daha derinlemesine anlatır. Dörtlükteki “gözlerinden yaş aktı” ve “beyninde tarifsiz şimşekler çaktı” ifadeleri arasında bir tezat vardır. Yaşın aktığı, duygusal bir boşalmanın, içsel bir acının belirtisi iken, şimşeklerin çakması zihinsel bir uyanışı, ani bir düşünsel patlamayı simgeler. Bu tezat, bir yandan duygusal bir boşalma, diğeryandan zihinsel bir çalkalanma yaşandığını gösterir.

Mecaz (Metafor): “Beyninde tarifsiz şimşekler çaktı” ifadesinde şimşekler, zihinsel bir çarpılma, ani bir aydınlanma veya zihinsel karışıklık olarak mecaz anlamda kullanılmıştır. Şimşekler, bir

yandan doğanın gücünü simgelerken, diğeryandan karakterin zihninde yaşadığı yoğun düşünsel gerilimi temsil eder.

İntak (Konuşturma): “Şehit kardeşine bir ağıt yaktı” cümlesinde intak sanatı vardır, çünkü bir insanın şehit kardeşine ağıt yakması, dolaylı olarak bir kişiyi konuşturma biçiminde kullanılmıştır. Şehidin arkasından yakılan ağıt, sesli bir yas tutma eylemi olarak bir anlam taşır ve kişinin duygusal dünyasına dair bir iç konuşma, ya da dışı vurumdur.

İzafiyet (Zaman/Mekan Duygusu)

“Feleğe kinini kustu” ifadesinde “felek” zaman ve mekan dışı bir kavram olarak kullanılmıştır. Felek, halk kültüründe genellikle kaderin ve yazgının simgesi olarak yer alır. Burada felek, adeta bir karakter olarak insanla etkileşimde bulunur ve ona karşı duyulan öfke, kin burada bir eylemle dışı vurulmuş olur. Felek üzerinden duyulan öfke ve kin, bu düzlemde bir karakterin, bir ulusun yaşadığı toplumsal bir dramı anlatmak için kullanılmaktadır.

Yineleme: “Ağladı” kelimesinin tekrarı, daha önceki duyguların pekişmesini sağlar. Bir duygunun, acının, kaybın derinliği, ağlamanın bir kez daha vurgulanmasıyla daha yoğun bir şekilde izleyiciye aktarılır.

Simgesel Dil: Dörtlük, simgelerle yüklüdür. “Şehit kardeşine bir ağıt yaktı” ifadesi, bir ulusal yasin, fedakârlığın ve kaybın sembolüdür. Şehitlik Türk kültüründe çok kıymetli bir kavramdır ve bu bağlamda şehit olan kişinin arkasından yakılan ağıt, bir halkın ortak acısını simgeler.

İroni: “Feleğe kinini kustu” ifadesi bir anlamda, kaderin adaletsizliğine duyulan öfkeyi ifade eder. Ancak bu öfkenin, bir yandan acıyı daha da derinleştirdiği de görülmektedir. Kişi, kaderi suçlarken aslında kendi acısını daha da derinleştirir. Bu durum bir bakıma ironik bir anlatım yaratır.

Mecaz (Metafor): “Beyninde tarifsiz şimşekler çaktı” ifadesi bir metafordur. Beyindeki şimşekler, bir anlık zihinsel karmaşa ya da ani bir uyanışı simgeler. Şimşekler burada gerçek anlamda değil, zihinsel bir patlama veya travmatik bir etki olarak kullanılır.

Teşhis

“Feleğe kinini kustu” cümlesi, felek gibi soyut bir kavramın insana özgü bir duygu (kin) hissedebilmesi biçiminde teşhis edilmiştir. Bu tür

bir edebi sanat, soyut kavramları daha somut hale getirerek onları insana daha yakın kılar.

Bu değerlendirmede simgesel dil kullanımına dikkat çekiliyor ve “Şehit kardeşine bir ağıt yaktı” ifadesi üzerinden şehitlik kavramının Türk kültüründeki yeri vurgulanıyor. Şehitlik, özellikle Türk halkının tarihsel ve kültürel belleğinde çok derin bir anlam taşır. Şehitler, yalnızca bir kişinin kaybı değil, tüm milletin ortak acısını, fedakârlığını ve direncini simgeler.

Türk kültüründe şehitlik, bir kişinin hayatını vatanı ve milletinin uğruna feda etmesi olarak görülür. Bu nedenle şehit olanların ardından yakılan ağıt, sadece bireysel bir kaybı değil, toplumsal bir acıyı da ifade eder. Bu ağıt, hem kaybedilen canları hem de uğruna dökülen kanları anma anlamı taşır. Şehitlerin hatırası, halkın manevi değerlerinden biridir ve onları anmak, toplumsal bir sorumluluk, bir tür ulusal hafıza pratiği olarak kabul edilir.

“Şehit kardeşine bir ağıt yaktı” ifadesi, bu kültürel ve toplumsal belleğin bir yansımasıdır. Burada ağıt, sadece acıyı dile getiren bir ifade değil, aynı zamanda ulusal bir birliğin, dayanışmanın ve bu uğurda verilen mücadelenin sembolüdür. Şehitlik, Türk milletinin birliğini ve direncini simgelerken, arkasından yakılan ağıt da bu birliğin bir parçası olarak kabul edilir. Dolayısıyla, bu dörtlükteki simgesel dil, bir ulusun tarihsel mücadelelerini, fedakârlıklarını ve ortak acısını dile getiren derin bir kültürel anlam taşır.

Sonuç

Özantürk’ün Sarıkamış şiirindeki dörtlük, Sarıkamış Harekatı’nın acı verici hatıralarını ve o dönemdeki insani duyguları derin bir empatiyle yansıtmaktadır. “Gözlerinden Aras Aras yaş aktı” dizesi, hem bir kaybın gözyaşlarını hem de bu kaybın ruhsal etkilerini anlatan güçlü bir simgedir. Sarıkamış Harekatı’nda hayatını kaybeden askerlerin, vatan uğruna verdikleri canları ve geride bıraktıkları yas, bu dizede bir yansıma bulur. Şiir, sadece bir savaşın kayıplarını değil, halkın ve ailelerin içsel dünyalarını da gözler önüne serer. “Beyninde tarifsiz şimşekler çaktı” dizesi, duygusal bir yoğunluk ve zihinsel bir fırtınayı anlatır. Sarıkamış Harekatı’nda yaşanan zorluklar, donanma eksiklikleri ve moral çöküntüsü, askerlerin zihinsel dünyasında fırtınalar yaratmıştır. Buradaki “şimşekler” tabiri, bir anda gerçekleşen travmatik

bir olayın, insanın aklını karıştıran etkisini simgeler. Türk askerlerinin bu harekât sırasında karşılaştığı büyük güçlükler ve acılar, zihinsel bir kasvet ve karmaşa yaratmış, sonuçta birçok canın kaybına yol açmıştır.

Şehitlerin hatırasına duyulan sevgi ve saygı, halkın bir araya gelerek ortak bir acıyı paylaştığı bir gelenek olarak devam eder. “Feleğe kinini kustu, ağladı” dizesi, insanın kaderine karşı duyduğu öfkeyi ve isyanı simgeler. Sarıkamış Harekatı’nda yaşanan felaket, sadece askeri kayıplarla sınırlı kalmamış, aynı zamanda Türk milletinin tarihsel mücadelesi ve ruhsal gücünü test etmiştir. “Felek” burada, bir tür kaderi veya şanssızlığı simgeliyor olabilir. Feleğe duyulan öfke, milletin bu tür trajedilere karşı duyduğu kızgınlık ve isyanı anlatır. Ancak bu öfke, aynı zamanda bir tür teslimiyetin ve dayanışmanın da habercisi olabilir. Çünkü felaketten sonra yaşanan yas, birliği ve direnci pekiştiren bir unsura dönüşür. Sonuç olarak, Şiir, sadece bir olayın değil, o olay karşısında, bir milletin duygu dünyasının yansımasıdır. Şehitlerin ardında bırakılan acı, kayıp ve öfke, zamanla bir milletin ortak hafızasına dönüşür.

Kaynaklar

- Durbilmez, Bayram. (2021). *Gönül Coğrafyamızda –Dede Korkut ruhuyla-*, Sonçağ-kültür Yay., Ankara.
- BARDAKÇI, M. (2014). *Hafız Hakkı Paşa’nın Sarıkamış günlüğü*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- BRYANT, D., & Clark, P. (2006). Historical empathy and Canada: “A people’s history”. *Canadian Journal of Education*, 29(4), 1039-1063.
- ÖZATA, M. (2009). *Bir doktorun harp ve memleket anıları*. Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları.
- ÖĞÜN, T. (2015). Kafkas cephesinde Rus ruleti. *Yeni Türkiye*, 21(73), 765-794.
- COŞKUN-KESKİN, F. (2007). *Sosyal bilgiler derslerinde empati becerilerine dayalı öğretim tekniklerinin kullanılması (Yayımlanmamış doktora tezi)*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- DAVIS, O. L. (2001). In pursuit of historical empathy. In O.L. Davis, E. Yeager, and S. Foster (Eds.), *Historical Empathy And Perspective Taking in the Social Studies* (pp. 1-11). Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- DE LEUR, T., Boxtel, C. V., & Wilschut, A. (2017). “I Saw angry people and broken statues”: Historical empathy in secondary history education. *British Journal of Educational Studies*, 65(3), 331-352. DOI: 10.1080/00071005.2017.1291902.